



Çağatay Türkçesi ile yazılmış Temürçilik (Demircilik) Risalesi üzerine inceleme

Kamile Serbest¹

Özet

Çalışmada, İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Gunnar Jarring Koleksiyonu'nda Prov. 1 olarak kayıtlı olan "Temürçilik" risalesi incelenmiş olup yine aynı koleksiyonda yer alan ve hâlihazırda dil incelemesi mevcut olan risalenin diğer bir metnini teşkil eden Prov. 38 ile mukayeseli olarak ele alınmıştır. Her iki metinde risale başlığı "Temürçilik" olarak geçse de metinlerin içeriğinde demirciliğin âhengerlik/âhengerlik olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Değerlendirmenin sonucunda, Prov. 1 ve Prov. 38 arasında benzerliklerin bulunduğu ancak Prov. 1 olarak kayıtlı olan metnin daha kapsamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmada, Prov. 1 esas alınarak A metni, Prov. 38 ise B metni olarak adlandırılmıştır. Türklerde demirin işlenmesi ve kullanımına dair detaylı bilgiye anlatılar, uygulamalar ve inançlar başta olmak üzere birçok alanda rastlamaktayız. Bu durum, demirin gündelik yaşamda kullanımının önem derecesini, işlevini gösterirken halk inançlarında ve çeşitli uygulamalarda varlığı da halk arasındaki kutsiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Demire ve demirciye saygı duyulması, beraberinde gayri resmî bir düzenin oluşumuna zemin hazırlamış olup bu düzen, kural ve kaideler, tutum ve davranışlar öncelikle sözlü olarak aktarılmış, sonrasında yazıya geçirilmiştir. Mesleğin kural ve kaidelerini aktaran bu yazılı kaynaklar, meslek risaleleri olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kaynaklar, ileriki süreçte mesleği icra edecek olanlar için kılavuz niteliği taşımaktadır. Günümüze kadar ulaşan meslek risalelerinden birisi de "Temürçilik" adını taşıyan; demircilik mesleğinin ortaya çıkışı, pirleri, uyulması gereken kurallar ve kurallara uymayanlara yönelik cezalar, mesleğin vacipleri, sünnetleri vb. içeren risaledir.

A study on the Booklet on Blacksmithing written in Chagatai Turkish

Abstract

We encounter detailed information about the processing and use of iron among the Turks in many areas, primarily in narratives, practices, and beliefs. This situation demonstrates the importance and function of iron in everyday life, while its presence in folk beliefs and various practices clearly reveals its sacredness among the people. Respect for iron and blacksmiths paved the way for the formation of an informal system, which was initially transmitted orally and later put into writing. These written sources, which convey the rules and regulations of the occupation, have survived to the present day as occupational booklets. These sources serve as a guide for those who will practice the occupation in the future. One of the booklets on occupations that has survived to the present day is the booklet entitled "Temürçilik," which covers the emergence of the blacksmithing occupation, its masters, the rules to be followed and the penalties for those who violate them, the obligations and customs of the occupation, etc. In this study, the booklet "Temürçilik," registered as Prov. 1 in the Gunnar Jarring Collection at Lund University Library in Sweden, was examined and compared with Prov. 38, another text from the same collection that has already been linguistically analyzed. Although the title of the booklet is "Temürçilik" in both texts, it has been determined that blacksmithing is referred to as "âhengerlik/âhengerlik" in the content of the texts. As a result of the evaluation, similarities were found between Prov. 1 and Prov. 38, but the text recorded as Prov. 1 was found to be more comprehensive. Therefore, in this study, Prov. 1 was taken as the basis and named Text A, while Prov. 38 was named Text B.

¹Corresponding Author: Kamile Serbest, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Nevşehir/Türkiye.

kamile.serbest0@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-9859-3120> <https://ror.org/019jds967>

Article History

Received
2026-02-10
Accepted
2026-03-28

Anahtar Kelimeler

Çağatay Türkçesi,
Meslek Risaleleri,
Demircilik
Risalesi,
Uygurlarda
Demircilik.

Keywords

Chagatai Turkish,
Occupational
Booklets, Booklet
on Blacksmithing,
Blacksmithing
Among the
Uygurs.

Giriş

Gayri resmî bir düzene sahip olan geleneksel meslek grupları, kendi içinde çeşitli ritüel ve uygulamaları barındırmaktadır. Bu ritüel ve uygulamalar, İslami formlar ile birleşerek kompoze bir yapıya bürünmüştür. Bu formların oluşmasında fütüvvet-name¹ geleneğinin etkisi yadsınamaz. Geleneksel meslekler içerisindeki gayri resmî düzenin yazılı olarak kayıt altına alındığı risalelerde, mesleğin ilk icracısı olan kişi, pir olarak atfedilmiş olup genel itibariyle dinî bir vasfa sahip olmalarından dolayı mesleğin kutsal temsilcileri olarak hem halk nazarında hem de meslek erbapları tarafından mesleğin itibar görmesine vesile olmuşlardır. Meslek pirine duyulan saygı ve verilen değer, meslek ustalarının yapması ve yapmaması gereken hareket ve davranışlar, mesleğe dair kurallar, meslek etiği ve gereği doğrultusunda davranmayanlara yönelik uygulanacak cezalar, mesleğin icrasında okunması gereken ayetler, dualar, meslek erbaplarına ve mesleğin yeni icracılarına aktarılmaktadır. Bu düzenin sözden yazıya aktarılmış şekli ise meslek risaleleridir. Bu meslek risalelerinden birisi de Çağatay Türkçesi ile kaleme alınan "Temürçilik" (Demircilik) risalesidir.

Uygur Türkleri, 15. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar kullandığı Çağatay Türkçesi ile pek çok türde yazılı eser kaleme almıştır. Bu eserler arasında, sözlü gelenekten beslenen meslek risaleleri önemli bir yer tutar. Çağatayca yazılmış meslek risaleleri üzerine yapılan çalışmalarda, tespit edilen yaklaşık 120 meslek risalesinin varlığından bahsedilmektedir. Meslek risalelerinde, yukarıda da aktarıldığı üzere "geleneksel mesleklerle ilişkin bilgi ve tecrübeler, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda Çağatay yazı dilinde "risale" adıyla yazıya geçirilmiştir" (Öger & Tek, 2017). Yazıya geçirilen bu eserler, mesleğin el kitabı vasfına sahip olan taşınması ve kullanımı kolay, 13 cm uzunluğunda, 9 cm genişliğinde cep kılavuzu formunda tasarlanmıştır. Bu meslek risaleleri, özellikle Kâşgar, Hoten, Yarkent, Kumul ve Turfan şehirlerinde kaleme alınanların çoğunluğu 19-20. yüzyıllar arasına tarihlenmekte olup taşınması ve çoğaltılması kolay olduğu için bölgeyi ziyaret eden Gunnar Jarring, Gunnar Hermanson, Oldenburg, Grenard, Jun Sugawara gibi araştırmacılar, seyyahlar ve misyonerler tarafından çoğaltılarak ya da satın alınarak farklı ülkelere götürülmüştür. Bu ülkeler arasında İsveç, Rusya, Fransa, Japonya gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu eserler özellikle İsveç'te Lund Üniversitesi Kütüphanesi Gunnar Jarring Koleksiyonu'nda, Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimi Enstitüsü Kütüphanesi'nde, Fransız Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde kayıt altına alınarak korunmaktadır. Doğu Türkistan'da bulunanlar ise Şincan Uygur Özerk Bölgesi Eski Eserler İşhanesi ve İctimai Fenler Akademisi Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Bazılarının ise Kâşgar, Hoten, Yarkent, Turfan ve Ürümçü'de yaşayan şahısların elinde olduğu tahmin edilmektedir (Öger & Tek, 2017).

Hamada Masami, Şincan (Doğu Türkistan)'da bulunan el yazma eserleri tanıttığı makalesinde, el yazmalarının arasında risalelerin de varlığından bahsetmekte, Saint Petersburg Kütüphanesi Doğu Araştırmaları bölümünde Oldenburg tarafından toplanan 30 çeşit zanaata dair 40 risalenin bulunduğunu, Fransa Fenler Akademisi Kütüphanesi'nde Grenard tarafından toplanan 8 parça risalenin varlığını bildirerek "esnaf-name" adındaki risalenin kaynak olarak önemini vurgulamıştır. Ancak Hamada, risalelerin toplumsal ve ekonomik rolü hakkında herhangi bir bilgiye yer vermemiştir. Jun Sugawara da pazardan topladığı risalelerin yeni Uygur Türkçesi ile yazıldığını ifade ederek el yazma geleneğinin hayli mühim bir şekilde devam ettiğine yönelik ifadelerini aktarmaktadır. Ayrıca Sugawara, satın aldığı ve bulduğu risalelerin 23 parça (13 çeşit mesleğin), Oldenburg'un topladığı 30 çeşit risale ile karşılaştırıldığında hayli az olduğunu dile getirmektedir. İleriki dönemlere doğru risale satın alan kişilerin sayılarının azaldığını belirtmekte, 1994 yılında Kuça, Artuş, Kâşgar ve Hoten'i dolaştığını ancak risale satan kişilerin kalmadığını aktarmaktadır (Sugawara, 2004, ss. 71-74).

Doğu Türkistan coğrafyası ve ticaretine dair önemli bilgilere yer veren Venedikli seyyah Marco Polo da Uygurların zanaat bakımından ne derece ileri seviyede olduğunu "İnsanlar, zanaat ve

¹ Geleneksel meslekleri konu alan bu eserlere, fütüvvet-name de denilmektedir. Fütüvvet erbabının adap ve erkânını, fütüvvet şartlarını anlatan mensur, kısmen de manzum eserler şeklinde tanımlanan fütüvvet-nâmeler, "fütüvvet ehlinin zaman içinde ihtisaslaşması ve değişik müesseseler teşkiline gitmesi neticesinde bu eserler ihtisaslaşmaya paralel olarak genelden çıkıp hususi bir gruba hitap eden kitaplar hâline gelmiş; Kesb-name, Kitab-ı Hiref, Risale-i Habbazan, Risale-i Hayyatan, Risale-i Nesscan, Risale-i Sakkayan, Kitab-ı Sakka, Sakka-name, Tıraş-name vb. adlarla anılmaya başlanmıştır. İslam dünyasında 8. yüzyılda Irak ve İran'da başlayıp zamanla tasavvuf çevrelerine ve mesleki teşekküllere nüfuz eden, fütüvvet kavramını konu edinen ve giderek bu teşekküllerin bir çeşit nizamnamesi hüviyetine bürünen risalelere genellikle fütüvvet-name adı verilmektedir (Ocak, 1996; Alyılmaz, 2011, s. 41; s.264; Öger, 2019, s. 5).

ticaretle yaşarlar." (Polo, 2003, ss. 136, 142-143) ifadeleri ile desteklemektedir.

Yapılan çalışmalardan ve seyyahların aktardığı bilgilerden de anlaşıldığı üzere, İpek Yolu güzergâhında olmasının da etkisi ile Uygur Türkleri zanaat alanında oldukça ileri seviyededir. Bu nedenle, hem zanaatlar ile ilgili rivayetler hem de zanaatlara dair kural ve kaideler yazılı olarak günümüze aktarılmıştır. Aktarılan zanaatlardan birisi de Türk kültüründe hem inanç hem de işlev bakımından ayrı bir yere sahip olan "demircilik"tir. Risalenin özelliklerine değinmeden önce demirin ve demircilik zanaatının Uygur Türkleri arasında yeri ve önemine değinmek yerinde olacaktır.

1. Uygur Türklerinde Demir ve Demircilik

Uygur Türkleri, gezgin Marco Polo'nun da ifade ettiği gibi İpek Yolu güzergâhı üzerinde olmalarının da getirdiği fırsatlar ve etkileşimlerden dolayı, birbirini destekleyen zanaat ve ticaretle meşgul olmuştur. Yerleşik hayatın oluşturduğu zemin neticesinde zanaat alanlarında usta eller yetiştirmiş ve bu durum ticaretin de etkisi ile gelişmiştir. Bu zanaatlar, öncelikle gündelik yaşamı sürdürme amacına binaen mevcut kültürden ve gelenekten beslenerek ortaya çıkmış, sonrasında ise ticari faaliyete dönüşmüştür. Bu zanaatlar, zamanla meslek hâline gelmiş ve bu zanaatı icra edenler kendi içlerinde bir grup hâline gelerek mensup oldukları zanaat ve meslek grubunun etrafında çeşitli âdetlerin, anlatıların, kural ve kaidelerin, inanç unsurlarının oluşmasına vesile olmuştur. "Halk arasındaki geleneksel mesleklerden demircilik, bakırcılık, kuyumculuk, taşçılık (onun devamı olan oymacılık), el örgüsü sanatı, dokumacılık (halıcılık), kunduracılık... gibi meslek türlerinin hepsinin de kendine özgü geleneksel âdetleri vardır" (Rahman, 1996a, ss. 32-33). Genel olarak Türklerde olduğu gibi Uygur Türklerinde de demircilik, bağlamında çeşitli gelenekleri, ritüelleri, anlatıları, inançları vb. barındıran zanaat kollarından birisini teşkil etmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında demirin gündelik hayattaki kullanımı, yeri ve önemi de önemli bir yer tutmaktadır. Demircilik zanaatının Türkler arasındaki önemi ve bağlamında inanç da dâhil olmak üzere birçok hususu barındırması, öncelikle demirin Türk kültüründeki yeri ile ilişkilendirilmelidir.

Savaşçı bir toplum olan Türkler, maden olarak demiri keşfetmeleri ve işlemeyi öğrenmeleri ile birlikte, diğer bazı toplumlara göre mücadelelerde bir adım ileride yer almıştır. Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı'nda; "üzerinde çalışanlar tarafından da ittifak edildiği üzere, ilk cümlelerin öznesi kıyat 'gergedan'dır. İlk cümlede, erkek geyiği ve ayıyı yemiş olan kıyat'ı, Oğuz Kağan temür cıda 'demir kargı' ile öldürmüştür" (Ağca, 2016, s. 167) şeklinde demiri savaş aleti yapımında kullandıklarını kanıtlayıcı ifadeler yer verilmiştir. Uygurlara ait kaya resimlerinden ve tarihî kaynaklardan elde edilen verilere göre "Uygur askerlerinin de tüm vücutlarını örten zırhlara sahip olduğunu, madenden yapılmış kuşaklara taktıkları ya da ellerinde taşıdıkları kılıç, miğfer, ok, yay ve bıçak vb. silahlarının olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Çin kaynakları da Uygurların ölümlerini hayatta kullandığı bütün silah ve aletleriyle gömdüklerini söyler" (Uğur Çerikan, 2018, s. 238). Savaş aleti yapımında önceki süreçlerde taş, toprak, ağaç gibi hammaddeler kullanılırken "bakır ile demirin keşfiyle, onlardan daha da keskin ve sağlam silahlar yapma tekniği ortaya çıktı. Böylece bakırcı ve demirci ustaları hızla çoğaldı. Bu ustaların kendine özgü hüner ve marifetleri el sanatı sektörünün gelişmesine büyük yararlar sağladı" (Rahman, 1996a, s. 32).

Uygurlarda demir gibi metallerin keşfedilmesiyle el sanatlarının gelişim göstermesi paralellik göstermektedir. "Tarihî ve arkeolojik kaynaklara baktığımızda Uygurlar, milattan bin yıl önce metalcilik devrine (genelde demir silahlar) girmiştir. Onlar ilk önce demirden ok, yay, kılıç, hançer, savut², dubulga³, neyze⁴, gem, üzengi, balta, testere, üşke⁵, rende, iskin⁶, kazan, sacayak gibi çok çeşitli aletleri yapmıştır. Hatta altını eritip altın taç, altın kemer gibi güzel sanat eşyaları yapmıştır. Doğu Türkistan müzesinde muhafaza edilmekte olan Altay'da bulunan savutlar bunun ispatıdır." (Rahman,

2 Eski dönemlerde bedeni ok ve kılıç darbelerinden korumak için savaşta giyilen, demir parçalarının birbirine eklenmesi ya da çelik telden dokunarak hazırlanan savaş giyimi (UTİL, 1992, s. 442); zırh (Necip, 1995, s. 342).

3 Tiğ veya oktan korunmak için demirden yapılan baş giyimi (UTİL, 1992, s. 117).

4 Eski savaş silahı; demir veya diğer metaller işlenerek ucuna bir ağaç parçası yerleştirilerek yapılır (UTİL, 1995, s. 383), ok..

5 Delik açmada kullanılan alet (UTİL, 1995, s. 889).

6 Keski (Necip, 1995, s. 178).

1996a, s. 34). Ayrıca tarım faaliyetlerinde de demirin kullanımı söz konusudur. "1944-1951 yılları arasındaki Eski Sovyetler Birliği'ndeki Boryat Moğal Otonom Bölgesi'nin merkezi olan Öde'den demir orak ve demirden yapılan bokusa (ağaçtan yapılan yerleri eşmek için kullanılan alet) bulunmuştur. İşte bu delillere bakıldığında milattan yedi asır önce tarımda taş çanak kullanıldığı, milattan üç asır önce demir diş, demir orak gibi aletlerin kullanıldığı açığa çıkmıştır." (Rahman, 1996a, s. 25). "Dağlık bölgelerde yaşayan insanların ilkel tekniklerle çıkarttığı altın, bakır, kömür, demir ve yeşim taşı bu dağlık bölgelerin ekonomisinde büyük bir önem taşımaktadır. Dünyanın en eski maden ocaklarının Altay dağlarının civarında bulunduğu bilinmektedir. Atalarımızın en büyük özelliklerinden biri de demirci olmasıydı. Daha sonra atalarımız 'Demirci' adıyla anılmıştır." (Rahman, 1996a, s. 18-19). Özellikle Göktürkler, bu hususta ön plana çıkmakta olup Uygurlar da Göktürklerin mirasçıları olarak bu vasfı sürdürmüşlerdir.

Marco Polo'nun dışında, Doğu Türkistan bölgesi ile ilgili olarak pek çok seyyah bilgi aktarmaktadır. Bu bilgiler arasında, Marco Polo'nun verdiği bilgileri destekleyen ve Uygurların gündelik yaşamına dair veriler mevcuttur. Çeşitli sebeplerle bölgeyi ziyaret ederek Uygurların gündelik yaşamına yönelik verilere yer veren Çinli seyyahlar ve elçiler de bulunmaktadır. Bu Çinli seyyahlar ve elçiler, Uygur zanaatkârlarından övgüyle bahsederek 981 yılında Koço Uygurlarını ziyaret eden Çinli bir elçi, bölgede yaşayan insanların usta sanatkârlar olduğunu zikretmiş olup bu ustaların altın, gümüş, bakır ve demir kaplar üzerinde çalıştıklarını ifade etmiştir. "Song sülalesi döneminde (960-1279) Jin sülalesinin (1115-1234) başkenti Yanjing'e elçi olarak giden Hong Hao, Yanjing şehrinde Ötüken Uygur Devleti'nin dağılmasından sonra buraya yerleşen Uygurları görmüş ve Wang Yen-te'nin Koço Uygurları için söylediklerine benzer bilgileri kaydetmiştir: [Uygurlar] demir silahların yapımında oldukça yeteneklidirler" (Veli, 2022, ss. 60-61). Arap seyyahlar da Uygurların demiri işleme hususundaki maharetlerini içeren verileri kayıt altına almışlardır. 11. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden Arap seyyah Yakubi, Tokuzoğuz (Uygur) ülkesinde demirden her türlü nadir sanat eşyası üretildiğini belirtmektedir. Wang Yen-te, elçilik raporunun bir diğer yerinde Beşbalık'ta Uygurların demir kesmek için kullandıkları özel taş türünden bahsetmektedir (Veli, 2022, ss. 60-61).

Geleneksel meslek münazaraları şeklinde yazılan ve manzum bir fütüvvetname örneği olarak ele alabileceğimiz *Kitâb-ı Garîbî'nin* 40 beyitten müteşekkil "mukaddime" kısmında, Uygurlar arasında yaygın olan 28 mesleğe yer verilmiştir. Bu meslekler arasında çiftçilik, demircilik, kerpiç ustalığı, kuyumculuk, marangozluk, kumaş dokumacılığı, tüccarlık, fırıncılık, kazancılık, bakırcılık, kürkçülük, gibi birçok geleneksel meslek grubu bulunmaktadır. Bu meslek grupları arasında âhengerlik (demircilik) de mevcuttur. Demirciliğe ait bilgilerde, demircilik zanaatının dünyaya yayılmasına atıf yapılmaktadır. Bu atıfa yer veren beyit eserde şu şekilde geçmektedir:

*Çü âhenger oldı birav şol zaman
Cihân içre kesbini kıldı ayan*

Çiftçi ile demircinin münazarasının ardından demirci, "kendi mesleğine ilişkin övgüde bulunarak insanoğlunun işlerini kolaylaştırmak için bütün meslek erbaplarına tığ, balta, bıçak, orak, kazma, kapı kolu, kılıç, hançer, nal, değirmen taşı kazığı, çivi, tüfek, ok, kazan gibi aletler yaptıklarını söyler ve demircilik mesleğinin pirinin Hz. Davut olduğunu şu beyitlerle anlatır:

*O şol Dâvûd aleyhisselâm Kılıp kesib ahen bile pütütti kâr
Nebî zât peygamber-i zülkerem Ki bizge ulardın kalıp yadigâr" (Öger, 2022, ss. 453, 459, 460).*

Uygurlar, demirciliği ak ve kara iş olmak üzere ikiye ayırır. Bıçakçılık, ustura, kılıç, makas, kama, keski, burgu, kazma, balta, ikek⁷, dereş⁸, kulp, kağıtumşuk⁹, kapı zinciri, tüniksazlık¹⁰, miskerkilik¹¹,

7 "ıkek" (eğe).

8 Yük vurma eyeri, eyerin altındaki keçe, yamçı vb. dikmek için kullanılan ipi tutup çekmeye yarayan tığa benzer alet.

9 "kargaburnu" (?)

10 Tahta, demir, sactan çeşitli araç-gereçler yapan meslek.

11 Bakırcılık.

zergelik (kuyumculuk) araç gereçleri vb. yüz on üç çeşitten fazla zanaat, demirciliğin "ak iş" türü arasındadır. Çapa, kürek, orak, çekiç, bazgan¹², küskü, at nalı, nal, mih, qamaq¹³, kelepçe-zincir, kapan, büyük pencere zinciri, halka, at eyeri-araç gereci, hayvan araç-gereci, değirmen, yayık, patika, bent, yapı aletleri gibi yüz altmış çeşitten fazla zanaat ise "kara iş" türüne girer. Araç-gereç yapımının haricinde Uygurlar, demir ile çeliği karıştırarak lehimleme konusunda da mahirdir. Uygur ustalarının lehimleme konusunda kendilerine has yöntemi olup Uygur demircilerinin herhangi bir aleti göz kararı yaparak ölçü kullanmadıkları da bilinmektedir (Rahman, 1996b, ss. 89-90).

Demirin Türk kültüründeki önemi, sözlü kültürün etkisiyle atasözlerine de yansımıştır. Uygur Türkleri arasında yaygın olarak kullanılan atasözlerinde demirin özellikle yapısına ve sağlamlığına dem vurulmuş olup halk arasında şu şekilde yer bulmuştur:

Dat tömürni yeydu, hesret ömürni. (Pas demiri yer, hasret ömrü.) (Öztopçu, 1992, s. 157).

Ötmeydiğan ömür yok sunmaydiğan tömür yok. (Geçmeyen ömür olmaz, kırılmayan demir.) (Öztopçu, 1992, s. 257).

Tazniñ nimisi bar? Tömür tağığı. (Kelin nesi var? Demir tarağı) (Öztopçu, 1992, s. 299).

Toğra söz tömürni tēşer, yumşaq söz kiliçni kēser. (Doğru söz demiri deler, yumuşak söz kılıcı keser.) (Öztopçu, 1992, s. 301).

Tömüri dat yeydu, ademni det. (Demiri pas yer, insanı dert.) (Öztopçu, 1992, s. 307).

Yağaç kesseñ uzun kes, tömür kesseñ kışka. (Ağaç kessen uzun kes, demir kessen kısa.) (Öztopçu, 1992, s. 312).

Gündelik yaşamda toplum nezdinde önem teşkil eden ve geniş bir kullanım alanına sahip olan demir ile ilgili söz ve anlam varlığı, sözlü kültür, halk inanışları ve halk arasında gerçekleştirilen tedavi pratiklerine de sirayet etmiştir. Uygurların giyim-kuşam kültüründe kumaş adlandırmalarında da benzetme olarak "demir"e atıf yapıldığı görülmektedir. Uygurların önemli gün, tören ve bayramlarında sıkça kullanılan atlas/etles kumaş, "Uygur kadınlarının giyim-kuşamlarında önemli bir yer tutar. Uygur ipeklerinin pek çok çeşidi vardır. Bunların arasında atlas, beyaz ipek çok meşhurdur" (Serbest, 2023, s. 199). "Etleş kumaş, Orta Asya ve Doğu Türkistan'ın coğrafi güzelliklerinin, bahçelerinin ve yemyeşil uzanan nehirlerinin taklit edilerek kumaşa dönüştürülmesidir. Altay, Tanrı Dağları, Pamir Dağları'nın kar kaplayan tepelerini 'han etleş', etekleri siyah, ak karlı dağları 'kara etleş', nehir ve ırmakları 'darayı etleş', zengin demir ve mavi renkli Taklamakan Çölü'nü ipekten dokunmuş desensiz parlak demir mavisi 'bekesem' kumaş taklit etmiştir (Rahman, 1996a, ss. 52-53).

Demirin ve demire şekil verme, işleme vasfı neticesinde demirciliğin Şamanist inançta kutsal sayılması, Uygurlar arasındaki tedavi uygulamalarında ve halk inançlarında tezahür etmiştir. "Esasen Şamanlığın en dikkate değer bir özelliği de girdiği bölgelerdeki halkın maneviyatına, ruh dünyasına bürünme kabiliyetidir. Şamanlık 'extase', ruhun seyahati ve Tanrılarla bağlantı kurması konusunda, eski Türk topluluğunun tabiatla var kabul ettiği esrarlı kuvvetleri iyiden iyiye istismar etmiştir. Bu özellikle atalar kültürünün, kartal inancının, demirciliğin ve at kurbanının Şamani vasfı kazanmasında görünür. Böylece Şamanlık eski Türk inanç sistemini yavaş yavaş işleyerek, bütün maneviyat âlemini belirli bir kadro içine almağa muvaffak olarak kendini adeta bir 'din' sağlamlığına ulaştırmıştır." (Abudukelimi, 2006, s. 34). Bıçak ve türevlerinin yaygın olarak demiri temsilen benzetme, temas etkisi doğrultusunda tedavi uygulamalarında kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; "Bir bıçağın nasıl yaratıldığıнын, insanın emrine niçin verildiğinin anlatıldığı kutsal hikâyeyi bilen büyücü-hekim-din adamı, bunu bıçağın açtığı yarayı tedavi ederken kullanır. Bu kutsal hikâyeyi anlatır, bıçağın, daha doğrusu demirin kutsal ruhlar tarafından insana verildiği, başlangıçtaki zamanın enerjisini o ana taşıyarak, demire hükmetme gücüne kavuştuğunu düşünür." (Kaya, 2007, s. 20). Bir Uygur şaman, perihonluk görevini yerine getirirken peri oyununun hazırlık aşamasında şamanın kendisi ya da birkaç hafız; bir, üç, beş ya da yedi olmak üzere kutsal def, 40-50 cm uzunlukta hançer (veya yaklaşık 20 cm bıçak), ağaç saplı sihirli kamçı, 4-5 m uzunluğunda olan iki kat beyaz yün ip, yedi budaklı çilan¹⁴ dalı (bazen bunu ev sahibi hazırlar),

12 Demirci çekici, balyoz.

13 Olta, çengel iğne (Necip, 1995, s. 224).

14 İğdegillerden, koyu kahve renkli bir meyve ki Kâşgar'ın çilani ünlüdür (Necip, 1995, s. 80). Hünnap.

kartal ya da kırlangıç tüyü vb. getirir ve bunları tedavi esnasında kullanırlar (Serbest, 2025a, ss. 135, 147). Uygurlarda hem insanlarda hem de hayvanlarda kullanılan iyileştirme yöntemlerinden birisini teşkil eden dağlama ile tedavide, "insanlarda yarayı iyileştirme, bedeni ve dimağı kuvvetlendirme gibi maksatlarla dağlama yapıldığı gibi hayvanlardaki yaralar da yine bu yöntemle dağlanarak tedavi edilmektedir. Hayvanın hastalıklı uzvunun demir bir araçla dağlanması, hastalık tedavisine yönelik bir uygulama iken başta at olmak üzere hayvanların tanınmasına yönelik yapılan dağlamalar da söz konusudur. Bu nedenle hayvanlarda yapılan dağlamayı ikiye ayırmak mümkündür. Dağlama önce de belirtildiği üzere "akan kanı dindirmeye veya hasta bölümleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak vücudun bir yerinin kızdırılmış bir metal araçla yakılması ya da kızgın bir demirle hayvan derisinde damga vurulması şeklinde geçmektedir." (Serbest, 2025a, s. 175).

Uygur halk inançlarında demir ve demirden yapılan ürünlerin (bıçak, hançer, iğne, makas vb.) kullanımının çoğunlukla geçiş dönemlerinde, sıklıkla da doğum öncesi ve sonrası uygulamalarında mevcudiyet bulunduğu dikkat çekmektedir. Uygurlarda, "hamile kalamayan kadınların ağaçtan dilek dilemeleri, ağaçlara çaput bağlamaları, kız çocuk dileyenlerin iğne; erkek çocuk dileyenlerin ise kavak ağacına bıçak saplamaları gibi uygulamalar" (Öger, 2013, s. 198) yaygındır. Rüya temelli halk inanışında da "kadının kocası veya akrabalarından biri, rüyasında ziynet, giyecek, bıçak veya iğne görürse kadının hamile olduğuna inanılır." (Öger, 2013, s. 41). Hamile ya da yeni doğan kadını, bebeği kötü ruhlardan korumak amacıyla gerçekleştirilen korunma yönteminde ise "hamileliğin ilk dönemlerinde, kadın geceleri korkar düşüncesiyle yalnız bırakılmaz. Hamile kadın yalnız kaldığında, ona cin-şeytan ve albastı zarar verebilir. Bu nedenle, hamile kadının yastığının altında daima bıçak bulundurulur. Çünkü kara basmasının sebebi kötü ruhlardır; dolayısıyla yanında kesici bir alet bulunduğu kara basmayacağı (Öger, 2013, s. 41) düşülmekte olup yine aynı amaca binaen gerçekleştirilen inanca bağlı bir diğer uygulamada ise "beşiğin baş tarafına çocuğu nazardan ve kötü ruhlardan korumak amacıyla kurt kemiği, bir parça ekmek, nazar boncuğu ve muska asılır. Bebeğin baş kısmına bunların yanı sıra erkek çocuk ise bıçak; kız ise ayna asılır." (Öger, 2013, ss. 47-48). Bu uygulamaların çoğunluğunun Türk coğrafyaları ile ortaklık teşkil ettiği de görülmektedir.

2. Temürçilik (Demircilik) Risalesi ve Özellikleri

Risale, "destur", "kaide-nizam" ifadelerinden ibarettir. Pir ise destur, kaide-nizamı söz konusu zanaatı ilk defa keşfeden "kemalet sahibi" anlamındadır. Bu nedenle her bir zanaatın bir pirinin bulunduğu görüşü hâkimdir. Uygur zanaatkârları, Davut peygamberi duvar ustası (Serbest, 2025b), kasap (Öger & Kılıç, 2016), demirci, aşçılığın (Öger & Tek, 2016a; Alper, 2017) piri (kömür, odun yakan zanaatların hepsi Davut peygamberi pir olarak görür) olarak kabul eder. Nuh peygamber ağaççılığın (Öger & Tek, 2016b), Musa peygamber koyuncululuğun (Yıldız Çakmak, 2022), İdris peygamber arabacının piri olarak nitelendirilmekte olup her bir zanaatkâr peygamberlerden birisi "pir" olarak kabul edilmektedir. Zanaatkârların düşüncesine göre, meşgul oldukları zanaatı ilk defa o peygamber icra etmiş olup risale ise o pirlere tarafından yazılmıştır. Risalede, zanaatkârların sabah dükkâna taharetsiz girmemesi, saç, sakal, bıyıklarını, tırnakları uzatmaması, ölçüde adil olması, hak yememesi, bedavacılık yapmaması gibi uyması gereken kurallar belgelenmiştir. Zanaatkâr olsun ya da olmasın bir işi yaparken veya bazen yapmaya niyet ettiğin iş aklına gelip oturduğun yerden kalkınca "ya pir-kâmil" demek ve yine bunun gibi birçok âdet mevcuttur. Peygamberleri "pir" kabul etme, İslamiyet'i benimseyen halkın arasında yayılan rivayetler doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Meslek risaleleri de sonraki süreçte zanaatkâr, takva sahibi İslam müritleri tarafından yazılmıştır. Çünkü koyunculuk, demircilik, duvar ustalığı gibi meslekler, İslam dininden önceki atalarımızın meşgul olduğu mesleklerdir (Hebibulla, 2000, ss. 313-314). Doğu Türkistan'daki "risale" kavramının anlamı, Orta Asya'daki anlamı ile benzerdir. Orta Asya'da risale, belirli bir zanaat hakkında bilgiler veren küçük boyuttaki kitaplar anlamında kullanılmaktadır. Bu tür risaleler, 19. yüzyılın başlarından Sovyet ittifakı şarkşinasları ve milliyetçileri tarafından Müslüman şehir halkının manevi dünyasını aktaran belge niteliğinde araştırılmıştır.

Çalışmaya konu olan "Temürçilik" risalesi, Çağatay Türkçesi ile kaleme alınan ve İşveçli misyoner Gunnar Hermensson tarafından 1929 yılında Yarkent'te çoğaltılarak Lund Üniversitesine bağışlanan el yazma eserler arasında yer almaktadır. Eser, Gunnar Jarring koleksiyonunda Prov. 1 adi

ile kayıtlıdır. Eserin ilk sayfasında kurşun kalem ile Prov. 1 ve sayfa sayısını belirten 1 yazmakta olup eserin adı Çağatay Türkçesi ile "Risâle-i Temürçilik" olarak belirtilmiştir. Bu sayfadan sonra boş sayfa bulunmaktadır. Bir sonraki sayfada yine eserin adı belirtilerek kırmızı kalemle "Risâle-i Temürçilik" yazılmıştır. İlk sayfada "temürçilik" olarak yazılan kısım bu sayfada "temürçilik" olarak düzeltilmiştir. Kurşun kalemle 2 yazan sayfaya Arapça olarak "٣" (3) yazılmıştır. Kurşun kalemle yazılan sayıların eserin kütüphaneye kaydı sırasında yazılmış olması ihtimal dâhilindedir. Çünkü Arapça sayıların eserin aslında olduğu açıktır. Kurşun kalemle yazılan rakamların varak başlarında, Arapça rakamların ise her sayfaya yazıldığı görülmektedir. Arapça sayfa sayısı üçten başlamakta olup "Risâle-i Temürçilik" yazan ilk sayfada ve sonraki boş sayfada Arapça rakama yer verilmemiştir ancak Arapça olarak sayfanın üçten başlaması bu iki sayfanın da sayfa sayısına dâhil edildiğini göstermektedir. Eser toplamda 40 sayfadan oluşmaktadır. ٣ ile başlayan sayfa risalenin adı ile birlikte toplamda 7 satırdan oluşmakta olup diğer sayfalar 9 satırdır. Risalenin 40. sayfası kelimelerin yazılış şekline göre konik bir şekilde aşağıya doğru daralmakta ve 7 satırdan oluşmaktadır.

Demircilik risalesinin yine Lund Üniversitesi kütüphanesinde Prov. 38 ve Prov. 45 olmak üzere iki metni daha mevcuttur. Prov. 38 olarak kayıtlı olan metin, Gunnar Jarring için Kâşgar'da çoğaltılmış olup eserin kütüphanede kayıtlı künyesinde 1930 yılında müstensih Afak Hoca'dan Yusuf Ahun'un çoğalttığı bilgisi mevcuttur. Bu metin, Ümit Eker ve Ünal Zal tarafından incelenmiş olup Eker ve Zal bu çalışmada Risâle-i Temürçilik adlı eseri konu, çeviri yazı ve kelime dünyası bakımından ele almıştır (Eker & Zal, 2014, ss. 11-23). Eker ve Zal, çalışmasında inceledikleri metnin Lund Üniversitesi kütüphanesinde Prov. 1 olarak kayıtlı olduğunu ifade ederek çalışmamıza konu olan metnin künye bilgilerini vermiştir. Ancak Eker ve Zal tarafından incelenen metin Prov. 38'dir. Diğer metin olan Prov. 45 hakkında detaylı bilgi söz konusu değildir ancak yine bu metnin de tıpkı Prov. 38 gibi 1930 yılında, Kâşgar'da Gunnar Jarring için çoğaltıldığı eserin kütüphane bilgisinde zikredilmektedir. Prov. 1 ile karşılaştırıldığında metnin eksik olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmada, Prov. 1 (A Metni) ve Prov. 38 (B Metni) esas alınmış olup her iki metin mukayeseli olarak incelenmiştir.

Demircilik risalesinin Çağatayca elyazmalarının haricinde yeni Uygur Türkçesi ile özet şeklinde kaleme alınan bir metni de mevcuttur. Bu metin, 1989 yılında yayımlanan "Qedimki Uyğur Hüner Kesip Risaliliri" adlı kitabın içerisinde bulunmaktadır. Söz konusu metin, incelemede esas alınan Prov. 1 A metni ile benzerlik teşkil etse de farklılıkların da olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, özet metnin A metninin haricinde başka bir metinden özetlendiğini söylemek mümkündür (Veli, 1989, ss. 344-370).

Risâle-i Temürçilik (âhengerlik), demircilik mesleği hakkında bilgilerin yer aldığı Çağatayca kaleme alınan el yazması bir eserdir. Eserde, mesleğin ortaya çıkışı ve demirciliğin ilk uygulayıcısı, mesleğin geçmiş pirleri, mesleğe ait iş ve uygulamaların kimlerden kaldığı, meslek sahibinin bu iş ve uygulamaları gerçekleştirirken okuması lüzum görülen ayet ve dualar, mesleğin vacipleri, sünnetleri, edepleri ile meslek risalesine sahip olmanın önemi ifade edilmektedir. Eser, çoğu risaledeki gibi besmele, hamdele ve salvele¹⁵ ile başlamakta olup İmam Cafer-i Sadık'ın rivayeti ile devam eder. Rivayete göre Hz. Davut, kavimlerini daima Müslüman olmaları için imana davet eder. Kâfirler Müslüman olmayı kabul etmeyince de üzülür. Bunun üzerine Allah, Cebrail Aleyhisselam vasıtasıyla Hz. Davut'a haber göndererek kavmini imana davet etmesine gerek olmadığını, kâfirlere açlık belasını göndereceğini söyler. Hz. Davut, Cebrail Aleyhisselam'a kâfirleri imana davet etmenin gereği yoksa ne yapacağını sorar. Cebrail Aleyhisselam da vahiy ile "Ey Davut, sana en gerekli meslek ferman oldu." diyerek dört diğer üç melek (Azrail, İsrail, Mikail) ile âhengerlik (demircilik) mesleğini öğretir. Öncelikle demirci ocağının yakılması öğretildikten sonra İmam Cafer-i Sadık'ın nakli ile eser devam eder. Bu nakilde demircilik mesleğinin birçok meslekten ulu olduğunun ifade edilmesi, demirciliğin Türk kültürü açısından ne derece önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Demirci örsünün Allah Teâlâ tarafından yaratıldığı risaleden belirtilirken örsün dört kısmında dört meleğin durduğu zikredilir. Bu meleklerden Hz. Cebrail "ya Kerîm" ilkinde, Hz. Mikail "ya Rahîm" ikincisinde, Hz. İsrail "ya Subbûh" üçüncü, Hz. Azrail Aleyhisselam "ya Kuddûs"ün ise dördüncü kısımda bulunduğu ifade edilir.

¹⁵ Bu husus çalışmaya konun A metninde olduğu gibi B metninde de ortaklık teşkil etmektedir. *Bismi'llâhî'r-rahmânî'r-rahîm Elhamdû lillâhi rabbi'l-âlemîn vel'âkıbetü li'l-muttaķîn veşşelâtu veşşelâmü 'alâ rasûlihi Muħammed ve 'alâ âlihi aŞhabihî ecma'în.* (Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla)

Risalede, Hz. Davud'a üç keramet gösterildiği aktarılmakta olup bu kerametlerin nefes, örs ve belvel¹⁶ olduğu zikredilmektedir. Demircilik mesleğini Hz. Cebrail, Hz. Davut'a; Hz. Davud da öğrencilerine öğretir. Sonrasında ise dünyaya yayılır. Demircilik mesleğini öğrenen ustalar, bu risaleyi usul olarak kabul ederse birçok fayda görür.¹⁷ Risalede tekbirin Hz. Cebrail Aleyhisselam'dan kaldığı aktarılır ve Hz. Davut'a da Hz. Cebrail'in öğrettiği zikredilir.

Demirciliğin Hoca Hordek demirciye, ondan da Hz. Davut başta olmak üzere öğrencilerine kaldığı belirtilir. Demirciliğin ayrı ayrı 40 zanaatı kapsadığı dile getirilmekte ancak demirciliğin birkaç işinin Hz. Davut'tan kaldığı belirtilir.¹⁸

Hz. Davut, gece gündüz Allah'a ibadet eder ve *Yā hū yā men hū lā ilā illā hū*¹⁹ ifadesini sürekli tekrar eder. Hz. Davut Aleyhisselam, her araç-gereç yaptığında demiri ocağa koyup eli ile sanki buzu yaratmış gibi olur, elindeki demir meşale mum gibi erir. Hz. Davut, yılda dört zırh yapar, dört yüz tenge²⁰ye satıp yüz tengesini aile fertlerine nafaka olarak verir, yüz tengesini Allah yolunda hediye olarak verir. Yüz tengesini sermaye yapar ve yüz tengesini de dükkâna koyar. Hz. Davut Aleyhisselam, bir gün ibadet ederken "Elime demir alsam mum gibi erir." der. Bu düşünce üzerine vahiy gelir ve Hz. Davut ne kadar uğraşsa da eskisi gibi iş yapamaz, bunun üzerine tövbe eder. Hz. Cebrail'e vahiy gelir, Cebrail Aleyhisselam Hz. Davut'a Allah'ın "Demiri ocağa alsın, kudretimi seyretsin." sözünü aktarır. Hz. Davut demiri ocağa alır, demir hemen yumuşar. Hz. Davut ocaktan demiri alamaz, bunun üzerine bir köpeğin ayağında yediği kemiği görerek ibret alır ve enbür²¹ü yapar²² ancak yine demiri ocaktan alamaz. Hz. Cebrail Aleyhisselam Allāhu ekber Allāhu ekber lā ilāhe illallāhu vāllahu ekber Allāhu ekber ve li'llāhi'lḥamd²³ diyerek tekbir getirir. Usta demirciye aşağıda belirtilen dört vakitte tekbir getirmek vaciptir: 1. İş viran ise, 2. Dükkâni temizlerken, 3. İşe ilk girdiğinde, 4. Demir yumuşamazsa.

Demircilik ilmini Allah hediye etti ve çelik ayakkabıyı ayaklarına giydirdi. İmam Cafer-i Sadık'ın rivayetine göre, Hz. Davut sahraya çıkıp seyrettiğinde halkın felaket içinde kaldığını görerek demirciliği altı günde öğrenmiş, kâfirler ise altı yılda öğrenememiştir. Yağmur yağmaz, bitkiler yetişmez, çeşmeler kurur. Kâfirler bir kâse suyu bir altına alıp içer. Kâfirlerin bazıları hasta olarak bazıları ile susuzluktan ölür. Bazı kâfirler, iman edenlerin hiçbir şekilde afete uğramadığını görüp "Biz Hz. Davut'un dini hak iken iman ettik, başımıza bela gelmesin diye birçok şeyi Hz. Davut'a adak sunduk." diyerek Müslüman olurlar. Bunun üzerine Allah'ın emri ile Hz. Davut kavmine dua eder ve kavminin başından belalar def olur.

Risalede, demirci ustasına hakaret etmenin iyi olmadığı ve kim bu risaleye uyarsa pir ve üstatlarının onlara şefaate edeceği, üstatların bu risaleyi dükkânlarında okuyup pir ve üstatlarının ruhuna bağladığında asla eşit dostluk görmeyeceği ve mesleklerinde bereket bulacağı aktarılır. Risaleye uymayanların ve dört tekbiri bilmeyenlerin ise tekbir getirip öğrenci almalarının doğru olmayacağı, pir ve üstatlarının ruhunun tedirgin olacağı, yediklerinin haram olacağı, kıyamet günü pir ve üstatlarının önünde mahcup olacağı; risaleyi bilip okuyup ya da okutup pir ve üstatlarının ruhuna bağışlaması durumunda ise yetmiş mertebe hac vazifesini yerine getirenin sevabı kadar sevap kazanacağı İmam Cafer-i Sadık'ın rivayeti doğrultusunda nakledilmiştir.

16 Farsça "belvel 'çekiç'" (Steingass, 1998, s. 255).

17 Demircilik mesleğinin ilk ortaya çıkışı ile ilgili bilgiler aynen B metninde de tekrar etmektedir.

18 Bu kısma kadar A ve B metni aynıdır, bu kısımdan sonra metinler farklılaşmaktadır.

19 "Ey o! Ey ondan başka kimse olmayan! Ondan başka hiçbir ilah yoktur." anlamında Arapça bir tevhid cümlesidir.

20 Para birimi.

21 Ocağı karıştırmaya yarayan alet, eği.

22 Muğlalı demirci ustası Ahmet Akyol, bu mesleğin pirinin Hz. Davut olduğunu ve demircilikte kullanılan "kıskaç"ı da onun icat ettiğini söyler: "Hz. Davut ile karısı nedenini bilmediğim bir sebepten dolayı kavga ederler. Konu, kerametin kimde olup olmadığına kadar dayanır. Karısı "bende", Hz. Davut "bende" der. Sabah işe giden Hz. Davut yemek saatinde çırağı gönderir. Karısı akşamki tartışmanın siniriyle yemeği o gün kendi eliyle çırağa verir. Çırağın helal olmayan kadının elini görmesiyle birlikte Hz. Davut'un parmağı yanar. Hz. Davut, bu acı ile karşıya yatan köpeğin ön ayaklarına dikkat eder ve elinin bir daha yanmaması için gerekli olan kıskaçı köpekten esinlenerek yapar." (Çınar, 2007, s. 401). Bu anlatının bir varyantı, 2009 yılında Bolu'da bir demirci ustasından derlenmiştir. Demirciliğin piri hakkında bilgiler veren ustaya göre demircilik, Hz. Davut'un kıskaçı icat etmesiyle başlamıştır. Bu demirci ustası, köpeğin ayaklarından ilham alarak kıskaçı Hz. Davut yapmamış olsaydı bugün böyle bir mesleğin olmayacağına inanmaktadır (Bilge, 2009, s. 73'ten akt. Duymaz & Şahin, 2010, s. 110).

23 "Allah en büyüktür, Allah'tan başka ilah yoktur. Hamd (şükür) Allah'a mahsustur." anlamında Arapça bir tazim ifadesidir.

Demircilikte geçmişten günümüze kadar on iki pir mürşidin varlığından söz edilmektedir. Bunlar aşağıdaki sırasıyla zikredilmiştir: 1. Hz. Dvut, 2. Hz. Yunus, 3. Hz. Lut, 4. Hz. İdris (Ahnuh), 5. Hz. Üstat Tûsî, 6. Üstat Sahib, 7. Üstat Alî, 8. Üstat Babay Samâsî, 9. Hoca Perver Kuddûsu'llah Rumî, 10. Hoca Hordek, 11. Hoca Said, 12. Hoca Ma'ud.

A metninde, meslek icrasında zikredilen ayet ve sureler şu şekilde sıralanmıştır:

Dükkâna girerken *Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm. Ve ufevviḍū emrî ilâ'lahi inna'llâhe başîrun bi'l-îbad*²⁴ demek gerekir. Bâlgan²⁵ı eline aldığında *Vesî'a kursiyyuhu's-semâvâti ve'l-'arḍa velâ yeûduhû*²⁶ demek gerekmektedir. Ocağa bastığında hem *Ḳâlû yâ veylenâ*²⁷ hem de *Yâ hû yâ men hû*²⁸ denmelidir. Demir kıvama geldiğinde, *Innâ enzelnâhâ ve faraḍnâhâ*²⁹ denir. Önlük aldığında *Sübḥânal'lâhi ve'l-ḥamdüli'llâhi ve lâ ilâhe illal'lâhu va'llâhu ekber*³⁰ duası okunur. Kalem bastığında *Hel' atâ 'ale'l insâni ḥînün*³¹ demek gerekir. Budağını keserken *Li meni'l mulku'l yevme li'llâhi'l-vâḥidi'l-ḳahhâr*³² suresi okunur. Budağı tıraşlarken ise *Fe lev lâ izâ belegati'l hulḳûme ve entum ḥine'izin tenzurün*³³ denir. Deste yaparken *Zuyyine li'n-nâsi ḥubbu's-ṣhehvâti mine'n-nisâ'i ve'l-benîne*³⁴ suresi okunur. Töngçe³⁵ yaparken *Yâ Dâvud innâ ce'alnâ ḥalîfeten filarḍi*³⁶ demek gerekmektedir. Makas yaparken de *Ve elḳaytu 'aleyke muḥabbeten*³⁷ denilmelidir. İğne yaparken *Selâmun 'alâ Nûḥin fî'âlemîn*³⁸ suresi okunmalıdır. Alete su verirken *Ve innehû huve't-tevvâbu'r-raḥîm*³⁹ suresi okumak gerekir. Mühre⁴⁰yi eline aldığında *Âlimul ḡaybi ve's-ṣehâde*⁴¹ demek gerekir. Üstâde⁴² yaparken *inneke lemine'l-mürselîn*⁴³ denmelidir.

24 Mümin suresi, 44. ayetinin sonunda yer alır. Anlamı şu şekildedir: Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 471).

25 Çekiç.

26 Bakara suresi, 255. Ayetinin sonunda yer alır. Anlamı şu şekildedir: Onun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 41).

27 Yasin suresi, 52. ayetinin başında yer alır. Anlamı şu şekildedir: Şöyle derler: Vay başımıza gelene! (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 442).

28 Anlamı 19. dipnotta verilmiştir.

29 Nur suresi, 1. ayetinin başında yer alır. Ayette "innâ" lafzı bulunmaz. Anlamı şu şekildedir: /.../ bizim indirdiğimiz ve farz kıldığımız /.../ (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 349).

30 "Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir, her türlü eksiklikten uzaktır. Bütün övgüler ona mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah, en büyüktür." anlamında Arapça bir dua.

31 İnsan suresi, 1. ayetinin başında yer alır. Anlamı şu şekildedir: /.../ insanın üzerinden geçmedi mi /.../.

32 Mümin suresi, 16. ayetinin sonunda yer alır. Anlamı şu şekildedir: Bugün mülk (hükümlerlik) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'ındır (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 467).

33 Vakıa suresi, 83 ve 84. ayetleridir. Anlamı şu şekildedir: Can boğaza geldiğinde onu geri döndürsenize! Oysa siz o zaman bakıp durursunuz (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 536).

34 Al-i İmran suresi, 14. ayetinin başında yer alır. Anlamı şu şekildedir: Kadınlar, oğullar gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 50).

35 1. "töngçe l (tömge, töngbeağı, töngü, tonkebağı) tırpanla ekin biçenlerin korunmak için sol ayaklarına bağladıkları ot bağlamı", 2. "töngçe: biçilen ekinlerden yapılan tutam". töngçe/töngce/töngçe hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Ölmez, 2020: 37-51).

36 Sad suresi, 26. ayetinin başında yer alır. Anlamı şu şekildedir: Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 453).

37 Taha suresi, 39. ayetinin sonunda yer alır. Anlamı şu şekildedir: Ve senin üzerine bir sevgi koydum.

38 Saffat suresi, 79. ayetidir. Anlamı şu şekildedir: Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 448).

39 Kur'an-ı Kerim'de birkaç farklı ayette geçmektedir. Örneğin: Bakara suresi, 37. ayetinin sonunda yer alır. Ayette "ve" ifadesi yoktur. Anlamı şu şekildedir: Şüphesiz o, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 5).

40 Bir tür çekiç.

41 Bu ifade birçok ayette geçmektedir. Örneğin, Haşr suresi, 22. ayette yer alır. Anlamı şu şekildedir: (O) gaybı da görünen âlemi de bilendir (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 547).

42 "üstâde" kelimesi Farsça "istâden 'durmak/dikilmek'" (Şükün, 1944, s. 133) fiilinden türetilmiş bir sıfattır. "üstâde kılurda" ifadesi ise "Ocağın ana kaidesini kurarken/örsü yerine dikerken" anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.

43 Yasin suresi, 3. ayetidir. Anlamı şu şekildedir: Şüphesiz sen gönderilmiş elçilerdensin.

*Mih yaparken ise Tenzîle'l-'azîzi'r-rahîm*⁴⁴ denir. Süsleme yaparken *Yâ hannân yâ mennân*⁴⁵ denilmesi gerekmektedir. Her işi yaparken *Va'llâhu 'alâ kulli şey'in kadîr*⁴⁶ suresi okunur. Çarhta alet yaparken "Ente'l vücûd ile kayyum" denilir. Dükkânı yıkarken *Subhâne rabbike rabbi-l'izzeti 'ammâ yaşîfûn ve selâmun 'ale'l-murselîn ve'l-ḥamdu li'llâhi rabbi'l-'âlemîn*⁴⁷ suresi okunur. Yapılan işi pazara götürürken *Ve men ednî ba'ide leylen mina'llâh*⁴⁸ denilir.

A metninde demircilik mesleğinin farzları, vacipleri, sünnetleri hakkında bilgilere de yer verilmiştir.

Mesleğin dört farzı vardır ve risalede sırasıyla şu şekilde ifade edilmektedir:

1. İlim öğrenmek,
2. Mesleğini/zanaatını temiz tutmak,
3. Beş vakit namazı terk etmemek,
4. Hayır ve cömertlikte bulunmak.

Mesleğin 7 vacibinin⁴⁹ bulunduğu zikredildiği risalede, vacipler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Her zaman taharetli olmak,
2. Doğru konuşmak,
3. Dükkânı temiz tutmak,
4. Her zaman Allah'ı yâd etmek,
5. Kırıntıyı ayakaltına atmamak,
6. Camîğa kötege kıygey⁵⁰,
7. Pir-üstatlar için tekbir getirmek, dua etmek.

Demirciliğin sünnetleri ise şunlardır⁵¹:

1. Kanaat etmek,
2. Haramdan uzak durmak,
3. Hainlik yapmamak,
4. Sabahları erkenci olmak,
5. Dükkânda işsiz oturmamak,
6. Öğrencilere imanı ve İslam dinini öğretmek,
7. Gıybetten uzak durmak,
8. Nâbûdkâr olmamak,
9. Öğrenciye şeriatı ve hakikati öğretmek hem molla hem de zanaatkâr olmasını sağlamak.

44 Yasin suresi, 5. ayetidir. Anlamı şu şekildedir: Üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.

45 "çok merhametli olan, kullarına sayısız nimetler veren" anlamında olup Allah'ın güzel isimlerindedir.

46 Al-i İmran, Ankebut, Maide (188, 20, 40) sûrelerinde geçen ifade olup anlamı şu şekildedir: Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Altuntaş ve Şahin, 2005, s. 74).

47 Saffat suresi, 180-182. ayetlerdir. Anlamı şu şekildedir: Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rab, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Peygamberlere selâm olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

48 Fuzulî'nin Leyla ve Mecnun adlı eserinde geçen beyit: Ol gece ki kıldı Hak lutfun ilâh/ve men ednî ba'ide leylen mina'llâh. "O gece ki (miraç gecesi) Allah lütfunu ilah eyledi ve kim ki (Hz. Muhammed'i) o gece Allah katına uzaklardan (en yakına) yaklaştırdı.

49 B metninde mesleğin vacipleri, A metnindeki usta demirciye vacip olarak ifade edilen 7 madde ile aynıdır. Yani B metninde mesleğin vacipleri; 1. Yalan söylememek, 2. Haramdan uzak durmak, 3. İnançsız olmamak, 4. Namaz kılmak, 5. Üstadını hor görmemek, 6. Zanaatını hafife almamak, 7. Gıybet etmemek olarak belirtilmiştir.

50 Vücuduna zırh giymek (?)

51 A metninde, mesleğin on sünneti olduğu ifade edilmesine rağmen dokuz tanesine yer verilmiş, onuncusu zikredilmemiştir. B metninde ise mesleğin sünnetlerine yer verilmemiştir, ancak metnin sonunda bu mesleği icra edenlerin mesleğin farzını, sünnetini, vacibini bilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bkz. (Eker ve Zal, 2014, s. 14).

Demirciliğin uyması gereken edepler dört tanedir:

1. Şirin sözlü olmak,
2. Dükkâna gelenlere kötü söz söylememek,
3. Merhametli olmak,
4. İyi dost olmak.

Demirciye şunlar vaciptir:

1. Yalan söylememek,
2. Haramdan uzak durmak,
3. İnançsız olmamak,
4. Namaz kılmak,
5. Üstadını hor görmemek,
6. Zanaatını hafife almamak,
7. Gıybet etmemek.

Demircilikte haram sayılanlar ise şu şekilde dile getirilmiştir⁵²:

1. Günahkârlık,
2. Tefecilik,
3. Alkol kullanmak,
4. Sahib-i tekbire hakaret etmek,
5. Serseri olmak.

Demirciye hangi durumlarda tekbir getirmesi gerektiği de metinde yer bulmuştur. Bu durumlar şu şekilde ifade edilmektedir⁵³:

1. Hastalanıp iyileştiğinde,
2. Hatunu erkek doğurduğunda,
3. Öğrencileri erginliğe eriştiğinde,

Usta bir demircinin mesleğinin farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini ve müstecaplarını bilmesi zaruridir. Pir ve üstatlar bu risaleye uygun hareket ettiklerinde Allah işlerine bereket verir, her ne yerseler helaldir ve yedikleri cennet lokmalarından sayılır. Kıyamet günü pirlinin önünde yüzü sıcak ve on dört günlük ve gecelik ay gibi olur. Eğer bu risaleye uygun davranılmazsa mesleğinden kazanıp yedikleri haramdır. Demirci ustaları bu risaleye uyup okutsalar pir ve üstatları için Kur'an hatmetseler, üstatları şeriata uygun davranmasalar günahkâr olurlar.⁵⁴

Sonuç

Eserde, Çağatayca risalelerin çoğunda ortaklık teşkil ettiği üzere mesleğin ortaya çıkışı ve anlatısının Cafer-i Sadık tarafından nakli, ilk uygulayıcısı, mesleğin geçmiş pirleri, mesleğe ait iş ve uygulamaların kimlerden kaldığı, meslek sahibinin bu iş ve uygulamaları gerçekleştirirken okuması lüzum görülen ayet ve dualar, mesleğin farzları, vacipleri, sünnetleri, edeplerine yer verilmiştir. Eser, besmele, hamdele ve salvele ile başlamakta olup İmam Cafer-i Sadık'ın rivayeti ile devam eder.

Prov. 1 (A metni), 9. sayfaya kadar Prov. 38 (B metni) ile benzerlik teşkil etmektedir. Bu benzerlik Prov. 38 (B metni)'de de 9. sayfaya tekabül etmektedir. Prov. 1 (A metni)'de mesleğin gelmişi

⁵² Demircilikte haram sayılan hususlar, A ve B metninde ortaklık teşkil etmektedir.

⁵³ Demircinin tekbir getirmesi gereken durumlar A metninde olduğu gibi B metninde de tekrar etmektedir.

⁵⁴ Bu kısımda, B metninde kısmen farklar olsa da anlam bakımından aynı ifadelere yer verilmiştir. Ancak B metninin sonunda, metnin yazılış tarihi olarak "Eger tamâm bolup risâle-yi âhengerân mezkûr risâle-i 'acebiyye ve ğarîbiyye târihka 1348-inci mâh-ı râmažanu'l-mubârek 25'inci. İtmâm yaft." bilgisi verilirken A metninde böyle bir bilgi söz konusu değildir.

geçmiş 12 pir mürşidi zikredilirken B metninde bu bilgiye rastlanmamaktadır. A metninde demircilik mesleğinin 12 piri; ; 1. Hz. Davut, 2. Hz. Yunus, 3. Hz. Lut, 4. Hz. İdris (Ahnuh), 5. Hz. Üstat Tûsî, 6. Üstat Sahib, 7. Üstat Alî, 8. Üstat Babay Samâsî, 9. Hoca Perver Kuddûsu'llah Rumî, 10. Hoca Hordek, 11. Hoca Said, 12. Hoca Ma'ud olarak sıralanmıştır. A metninde demircilik zanaatının 4 farzı, 7 vacibi, 10 sünneti olduğu ifade edilirken demircilerin uyması gereken 4 edep, demircilikte haram sayılan 4 husus ve demircilik zanaatını icra edenlerin tekbir getirmesi gereken 3 durum aktarılmıştır. A metninde mesleğin vaciplerine iki kez yer verilmiş olup ilkinde vacipler 1. Her zaman taharetli olmak, 2. Doğru konuşmak, 3. Dükkânı temiz tutmak, 4. Her zaman Allah'ı yâd etmek, 5. Kırıntıyı ayakaltına atmamak, 6. Vücutuna zırh giymek, 7. Pir-üstatlar için tekbir getirmek, dua etmek olarak ifade edilirken sonrasında 1. Yalan söylememek, 2. Haramdan uzak durmak, 3. İnançsız olmamak, 4. Namaz kılmak, 5. Üstadını hor görmemek, 6. Zanaatını hafife almamak, 7. Gıybet etmemek şeklinde dile getirilmiştir. B metninde mesleğin vacipleri, A metnindeki usta demirciye vacip olarak ifade edilen 7 madde ile aynıdır. Yani B metninde mesleğin vacipleri; 1. Yalan söylememek, 2. Haramdan uzak durmak, 3. İnançsız olmamak, 4. Namaz kılmak, 5. Üstadını hor görmemek, 6. Zanaatını hafife almamak, 7. Gıybet etmemek olarak belirtilmiştir.

A metninde, mesleğin 10 sünneti olduğu ifade edilmesine rağmen 9 tanesine yer verilmiş, 10. zikredilmemiştir. B metninde ise mesleğin sünnetlerine yer verilmemiştir ancak metnin sonunda bu mesleği icra edenlerin mesleğin farzını, sünnetini, vacibini bilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Demircilikte haram sayılan hususlar, A ve B metninde ortaklık teşkil etmektedir. Demircinin tekbir getirmesi gereken durumlar ise A metninde olduğu gibi B metninde de tekrar etmektedir. B metnin sonunda, yazılış tarihi olarak "Eger tamâm bolup risâle-yi âhengerân mezkûr risâle-i 'acebiyye ve ğarîbiyye târihka 1348-inci mâh-ı râmâzânü'l-mubârek 25'inci. İtmâm yaft." bilgisi verilirken A metninde böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Sonuç olarak, A ve B metnin genel itibariyle ortaklık teşkil ettiği ancak A metninde daha detaylı bilgilere yer verildiği açıktır. B metni, A metni ile karşılaştırıldığında özet olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla B metnin müstensihinin A metninden haberdar olduğunu söylemek mümkündür ancak A metnin sonunda tarih ve müstensih bilgisine yer verilmemesinden dolayı bu husus olası olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar / References

- Abdikelimi, B. (2006). Uygur Türklerinin Dinî İnanışları. (Tez No: 191422) [Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi].YÖK Tez Merkezi.
- Ağca, F. (2016). Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı Metin-Aktarma-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Alper, S. (2017). Aşçılık Risalesi (Risale-i Aş-Fezlik). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2027-2066.
- Altuntaş, H. & Şahin, M. (2005). Kur'an-ı Kerim Meâli. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Alıymaz, S. (2011). Risale-i Muze-duzluk. Elik Yayınları.
- Çınar, A. A. (2007). Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri. Muğla Belediyesi Yayınları.
- Duymaz, A. & Şahin, H. İ. (2010). Meslek Folkloru Kapsamında Geleneksel Mesleklerdeki Pir İnanıcı Ve Hikâyeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor*, 22(87), 101-112.
- Eker, Ü. & Zal, Ü. (2014). Risâle-i Temürçilik. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 11-23.
- Hebibulla, A. (2000). Uygur Etnografyisi. Şincang Halk Neşriyatı.
- Kanar, M. (1996). Ferheng-i Câmî-i Fârsî be Türkî-i Mesnevî (Mesnevî'nin Kapsamlı Farsçadan Türkçeye Sözlüğü). Müessese-i İntişârât-ı Şîrîn (Şirin Yayınları).
- Kaya, M. (2007). Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri. Bağlam Yayıncılık.
- Necip, E. N. (1995). Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü. (İklil Kurban, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öger, A. (2022). Uygurlarda Geleneksel Meslekleri Konu Alan Çağatayca Bir Eser: Kitâb-ı Garîbî. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (104), 453-469.
- Öger, A. (2013). Uygur Türklerinde Törenler ve Bayramlar. Grafiker Yayınları.
- Öger, A. & Kılıç, F. (2016). Risâle-i Kassâblik (Kasaplık Risalesi). (Yay. Haz. Recep Tek, Ahmet Turan Türk, Ekber Enveri, Zulhayat Ötkür, Hüseyin Karakaya). Gazi Kitabevi.
- Öger, A. & Tek, R. (2016). Risâle-i Âşfezlik (Aşçılık Risalesi). (Yay. Haz. Kadri H. Yılmaz, Ahmet Turan Türk, Zulhayat Ötkür). Gazi Kitabevi.
- Öger, A. & Tek, R. (2016b). Risâle-, Harrâtlık (Ağaççılık Risalesi). (Yay. Haz. Ahmet Turan Türk, Ekber Enveri, Zulhayat Ötkür, Kamile Serbest). Gazi Kitabevi.
- Öger, A. & Tek, R. (2017). Risâle-i Dehkânçılık (Çiftçilik Risalesi). (Yay. Haz. Ahmet Turan Türk, Ekber Enveri, Zulhayat Ötkür, Kamile Serbest). Gazi Kitabevi.
- Ölmez, M. (2020). Uygurca tönjürge, Moğolca dönge, *Anadolu Ağızları tönje Hakkında. Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, (22), 37-51.
- Öztopçu, K. (1992). Uygur Atasözleri ve Deyimleri. Doğu Türkistan Vakfı Yayınları.
- Polo, M. (2003). Dünyanın Hikaye Edilişi Harikalar Kitabı 1. (Işık Ergüden, Çev.), İthaki Yayınları.
- Rahman, A. vd. (1996b). Uygur Örp Adetleri. Şincang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı.
- Rahman, A. (1996a). Uygur Folkloru. (Soner Yalçın ve Erkin Emet, Çev.). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Serbest, K. (2025a). Uygur Halk Tıbbı. Günce Yayınları.
- Serbest, K. (2025b). "Tamçılık" (Duvar Ustalığı) Risalesi Üzerine Bir İnceleme. *Folklor Akademi Dergisi*, 8(1), 158-174.
- Serbest, K. (2023). Uygur Türklerinin Giyim-Kuşam Kültüründe Öne Çıkan Semboller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 194-213.
- Steingass, F. (1998). A Comprehensive Persian-English Dictionary. Typopress.
- Sugawara, J. (2004). "Uyghurlarniñ Hüner-kesip Risaliliri". (Ömercan Nuri, Çev.). *Miras*, 1, 71-84.

- Şükün, Z. (1944). Farsça-Türkçe Lûgat, Gencinei Güftar, Ferheni Ziya. Maarif Matbaası.
- Uğur Çerikan, F. (2018). Türk Kültüründe Demir. Grafiker Yayınları.
- Uyğur Tiliniñ İzahlık Luğiti (UTİL) (1992). Milletler Neşriyatı.
- Uyğur Tiliniñ İzahlık Luğiti (UTİL) (1995). Milletler Neşriyatı.
- Veli, H. (2022). Eski Uygurlarda Yerleşik Yaşam Kültürü. Ötüken Yayınları.
- Veli, K. (1989). Qedimki Uyğur Hüner Kesip Risaliliri. Qeşqer Uyğur Neşriyatı.
- Yıldız Çakmak, M. (2022). Risâle-i Koyçılıq Giriş-Yazı Çevirimi-Aktarma. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (20), 31-42.

Ekler / Appendices

Ek 1

Transkripsiyonlu Metin⁵⁵

(3) Risâle-i Temürçilik

*Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm El-ḥamdü li'llâhi rabbi'l-'âlemîn ve'l-'âkıbetü li'l-muttaḳîn ve's-şalâtu ve's-selâmu 'alâ rasûlihî Muhammedin ve 'âlihî ve aşḫâbihî ecma'in*⁵⁶. Ammâ ba'd Ḥazret-i İmâm Ca'fer-i Şâdık ve Rehnûmâ-yı Muvâfık andağ rivâyet kılar ki Ḥazret-i Dâvûd 'Aleyhi's-selâm dâyimü'l-evkât kavimlerini imânğa (4) da'vet kıldılar. Kâfirler şâbül kılmadılar. Nâgâh ğamğın bolup oturup êrdi. Ḥazret-i Rabbu'l-'İzzetdin fermân boldı kim ey Cebrâ'îl Dâvûdğa aytğıl, kavmini imânğa da'vet kılmak ḥacet êmes. Ḥaḳ Subḥânehü ve Te'âlâ kâfirlerğa belâ-yı açlıkı yiberedür. Kâfirleriniñ ḥâlini açlığ toğrasidin teñ kılar deydür mundın keyin ğamğın bolmasun dep Ḥazret-i Cebrâ'îl Allâh Te'âlâdın vahiy keltürdiler andın Dâvûd 'Aleyhi's-selâm aydılar ey birâderim Cebrâ'îl (5) êmdi özüm neme iş kılar men dediler. Ḥazret-i Cebrâ'îl aydı "Ey Dâvûd şabr kılgıl, men Ḥaḳ Subḥânehü ve Te'âlâdın sorap keley" dediler. Tarfetü'l-'ayn içide Ḥazret-i Cebrâ'îl ḥâzır boldılar. Aydı "Ey Dâvûd saña eñ kerek kesbî fermân boldı" dediler. Ḥazret-i Dâvûd 'Aleyhi's-selâm Ḥaḳ Subḥâne[hü] ve Te'âlâğa münâcât kılip aydılar, "Ḥudâvendâ, Ḥudâşamedâ saña âsân ve maña müşkil" dediler. Şol zamân Ḥaḳ Te'âlâdın fermân boldı kim "Ey Cebrâ'îl behişt içide bir koy ve bir taş (6) yaratkanmen, anı alıp kel" dedi. Fi'l-hâl Ḥazret-i Cebrâ'îl alıp keldi. Yene ferman boldı ki dirâht-ı tûbîdin alıp keldi. "O şol münevver taşnı çarḡge êzip bağlağıl" dedi ve yine fermân boldı ki "Koyniñ terisini⁵⁷ dem kılgıl, dirâht-ı tûbîdin alğan şâhni muḥkem kılgıl" dep fermân boldı. Allah Te'âlâniñ emrini becâ keltürdi ve yine nidâ keldi kim "Behiştin belvel alıp kelgil" dep derḥâl alıp keldiler. Ez-berây-ı âhengerlik esbâbını ḥâzır kıldılar ve yine fermân boldı kim "Dem (7) basğıl" dep Ḥazret-i Mikâ'îl ve İsrâfîl ve 'Azrâ'îl 'Aleyhi's-selâm dört ferişte-i muḳarreb âteşdânnı dört burcığa dem bastılar. Nâgâh Allâh Te'âlâ rahmet nazarı birle âteşdânğa qaradı. Hün kaynadı ve yine İmâm Ca'fer-i Şâdık naḳl kılipdurlar kim "Âhengerlik barça kesbdin uluğ turur. Şındânnı⁵⁸ Ḥudây Te'âlâ öz kudreti birle yarattı, rahmet nazarı birle qaradı tâ bilgıl ve âgâh bolğıl. Şındânniñ dört burcıda ve köşesinde dört ferişte-i muḳarreb tururlar. (8) Evvelki burcıda Ḥazret-i Cebrâ'îl yâ Kerîm derler, ikinci burcıda Ḥazret-i Mikâ'îl yâ Raḥîm derler, üçüncü burcıda Ḥazret-i İsrâfîl yâ Subbûḥ⁵⁹ derler, törtüncü burcıda Ḥazret-i 'Azrâ'îl 'Aleyhi's-selâm yâ Kudûs derler ve yine fermân-ı ilâhî boldı ki "Ey Cebrâ'îl Ḥazret-i Dâvudge üç neme kerâmet kıldım. Evvel dem, 2'nci şındân, 3'üncü belvel. Demni behişt şimâlidin peydâ kıldım. Belvelni dirâht-ı tûbîdin yarattım ve yine o şol çubni ustâ (9) Ḥordek âhenger şındân çub kıldılar. Ḥazret-i Cebrâ'îl ta'lim berdiler, âhengerlikni andın Dâvûd 'Aleyhi's-selâm şâkirdleriga ta'lim berdiler. Cem'-i dünyâğa meşhûr boldı. Bu hünerni örgengen ustâlar bu risâlege 'amel kılsa köp menfa'atler körer. Eger sorsalar kim tekbir⁶⁰ kimdin ḳaldı? Cevâb Ḥazret-i Cebrâ'îl 'Aleyhi's-selâm Ḥazret-i Dâvudğa ta'lim berdiler, olardin ḳaldı. Ba'd-ez-ân 'ilm-i âhengerlik Ḥ'âce-i Ḥordek âhengerge ḳaldı. Ammâ bilgıl, dâna bolğıl kim Ebû Sa'îd ustâ (10) Ḥ'âce-i Ḥordek İbn-i Mes'ûd şâkirdleri Ḥazret-i Dâvud 'Aleyhi's-selâm tururlar. İbn-i Mes'ûdge ta'lim berdiler. Âhengerlik kırk bir kesb hünerni turur. Birbiridin cudâ kılar ve yine Ḥaḳ Subḥânehü ve Te'âlâdın nidâ keldi kim "Ey Cebrâ'îl destek köre belvelni râst kıldılar. Bi-emr-i ber-kemâl Ḥazret-i Mikâ'îl çub 'udni ḥâzır⁶¹ kıldılar ya'nî müzüngerlik, ketmençilik, miḡgerçilik; bu üç hünerni Ebû Sa'îd İbn-i Mes'ûdge ta'lim berdi. (11) Ba'd-ez-ân dekrizlikni, miskerlik, ḥavlegerlikni Ḥ'âce-i Ḥordeke ta'lim berdi. Su'âl cüşgerlik, şofâgerlik kimdin ḳaldı? Cevâb Kuṭbu'l-Âḳṭâbdın ḳaldı. Ḳalemgerlikni, müzüngerlikni Ebû Sa'îd İbn-i Nuhğa ta'lim berdi. Encimegerlik Ḥ'âce-i Ḥordekdin ḳaldı.

55 Burada verilen ayetler, çalışmanın "2. Temürçilik (Demircilik) Risalesi ve Özellikleri" adlı bölümünde dipnot verilerek açıklanmıştır. Burada sadece Arapça dualar ve ifadeler dipnotta açıklanmıştır.


56 "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Hamd (şükür) âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Dünya ve ahirette güzel netice, hayırlı sonuç takva sahiplerininindir. Salat ve selam (dua ve esenlik) onun resulü olan Muhammed'in ve ayrıca onun tüm ehli beyti (ailesi) ve ashabının üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

57 Metinde "tîre" şeklinde yazılmıştır: 

58 Metinde "şındân" kelimesi düzenli olarak  şeklinde yazılmıştır.

59 "Ey bütün noksan sıfatlardan münezzeḥ, tertemiz ve kusursuz olan Allah'ım!" anlamında Arapça bir ifadedir.

60 Metinde kelime "tekbîr" şeklinde yazılması gerekirken düzenli olarak  "tekbîr" şeklinde yazılmıştır.

61 Metinde kelime "ض" ile yazılması gerekirken "ظ" ile yazılmıştır: 

Âhengerlikniñ neçe işleri Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâmniñ her qaıysı şakirdleridin qaldı. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm keçe ve kündüz Hudây Te'âlâniñ 'ibâdetiğa meşgûl **(12)** boldılar. 'Ale'd-devâm tilleriğe *Yâ hû yâ men hû lâ ila illâ hû*'nı cârî kıldılar. Mübârek ağızlarıdın kebâbniñ büyi keldi. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâmniñ 'âdetleri her esbâbnı kılsalar temürni âteşdânğa salıp qol birle buzni yaratqan dek yaratıp kıılır êrdiler. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâmniñ kollarıda temür meşâli mûm dek êrir êrdi ve yene Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm her yılda dört savut **(13)** mande kıılır êrdiler. Dört yüz tengege satıp yüz tengesini ehl [ü] 'ıyâllerîğa nafaqa kıılıp yüz tengesini Hudây Te'âlâniñ yoluğa hediye kıılıp berür êrdi. Yüz tengesini dest-mâye ve yüz tengesini dükânğa qoyar êrdiler. Künlerde bir küni Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm 'ibâdetiğa meşgûl bolup köñülleriğe keldi kim qolumğa temür alsam mûm dek êrir dediler. Şol zamân Hazret-i Rabbü'l-İzzetdîn vahiy keldi kim "Ey Dāvūd qolumda **(14)** temür mûm dek êrir dep özüñge temennâ koyduñ bu sözün Hudây Te'âlâniñ dergâhiğa bî-pesend boldı, emdi bî-esbâb qoluñğa alalmaysên" dediler. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm her çend zor kıldılar, evvelki dek iş kıılamadılar. Köp me'yûs bolup tevbe tazarru' kıılıp olturdılar ve yene Hazret-i Cebrâ'îl vahiy alıp kelip aydılar kim "Temürni âteşdânğa salsun kudretimni temâşâ kılsun" dediler. Fî'l-hâl Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm temürni âteşdânğa saldılar. **(15)** Fî'l-hâl temür tâbğa keldi. Oçaqđın temürni alğalı 'âciz keldiler derhâl Hazret-i Cebrâ'îl vahiy keltürüp aydılar. Dāvūd oq kemânıdın çıqıpdur dediler. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm nazâr kıldılar kim it ayağığa süñek alıp yep turupdur. Enbürnini andın 'ibret aldılar şol zaman enbü'r kıldılar. Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâm her çend zor kıılıp oçaqđın almadılar derhâl Hazret-i Cebrâ'îl tekbir aytıp aldılar. Hazret-i Cebrâ'îl 'Aleyhi's-selâmniñ **(16)** tekbirleri budur: *Allâhu ekber Allâhu ekber lâ ilâhe illallâhu vâllahu ekber Allâhu ekber ve li'llâhi'lhamd*. Ba'd-ez-ân fîşbend Hazret-i Dāvūdğa emr boldı. Fîşbend tartmaq vâcib boldı. Eger sorsalar kim üstâd âhengerge neçe vaqıtde tekbir aytmak vâcibdür cevâb dört vaqıtde vâcibdür. Evvel iş vîrân bolsa ikinci dükânı pak kılmak vaqıtde üçünçü erte işka kîrerde törtünçü temür tâbğa kelmese. Eger sorsalar kim üstâd âhengerge fîşbend tartmaq vâcib mü **(17)** yâ sünnet mü cevâb vâcibdür. Eger sorsalar kim pere-i çarh kimdin qaldı cevâb Hazret-i Süleymân perğamberdin qaldı. Eger sorsalar kim ruhzandân neçe rûkn turur cevâb sekiz rûkn turur. Dört ruh ve tört perh turur. Eger sorsalar kim rûkn qaıysı turur cevâb rûkn evvel pir rûkn ikinci tesbîh rûkn üçünçü tekbir rûkn törtünçü şakird turur. Eger sorsalar kim burc-ı şındân mağrib, ikinci burc-ı şındân şimâl, üçünçü burc-ı şındân şark, **(18)** törtünçü burc-ı şındân cenüb. Su'âl keş-i fülâd kimdin qaldı cevâb Hazret-i Dāvūd perğamberdin qaldı. 'İlm-i âhengerlikni Allâh Te'âlâ 'atâ kıldı ve keş-i fülâdnı yaratıp ayaqlarığa kiydirdiler. İmâm Ca'fer-i Şâdiq andağ rivâyet kıılıpdurlar kim bir kün Hazret-i Cebrâ'îl Hazret-i Dāvūdğa vahiy alıp keldiler "Ey Dāvūd şahrâğa çıqıp temâşâ kıılın dediler. Hazret-i Dāvūd kördiler kim 'âlemni zulümât basıpdur. Hazret-i Dāvūd 'âlemniñ halkını **(19)** kördiler kim helâketiğe yetipdür. 'İlm-i âhengerlikni alta künde örgendiler. Kâfirler alta yılda örgenemediler. Âsmândın yamğur yağmadı yerdin giyâh kögermedi çeşmeler kurıdı. Andağ boldı kim kâfirler bir kâse sunı bir tıllağa alıp içti. Kâfirler köp hîş kesel bolup öldi. Ba'zı kâfirler teşne bolup öldi. Kim ki Hazret-i Dāvūd 'Aleyhi's-selâmğa imân keltürse aña hiç âfet tegmedi. Ba'zı kâfirler hayrân bolup **(20)** aydı kim her vaqt Hazret-i Dāvūdğa imân keltürse aña hiç âfet tegmes. Pes Hazret-i Dāvūdniñ dîni ber-hağ êken imân keltürdük tâ ki belâ başımağa yetmesün dep hemme nemerselerini Hazret-i Dāvūdğa nezr kıılıp Müslümân boldılar. Şol zamân Cebrâ'îl vahiy keltürdi aydılar "Ey Dāvūd Hudây Te'âlâdnı fermân boldı kim qavmğa du'â kılsun dep Hazret-i Dāvūd du'â kıldı qavmleriniñ başıdın belâ def' boldı ve yene şakirdleridin dünyânıñ etfâfiğa yiberdiler. Şakirdleri **(21)** mânend özleri kemerbeste êrdiler dünyâğa meşhûr boldı. Her kim üstâd âhengerni bî-vech-i şer'î haqâret kılsa yağşı bolmas ve yene her üstâd bu risâleğe 'amel kılsalar pir üstâd şefâ'atleridin bâ-naşib bolğay ve yene her üstâd bu risâleni dükânıda oqup işitseler pir üstâdlarınıñ ervâhiğa bahşende kılsalar hergiz teñ-destlik körmegey kesb-i kârıdın bereket-i bisyâr tapğay. Hazret-i İmâm Ca'fer-i Şâdiq rivâyet kıılırlar kim **(22)** pir üstâd bu risâleğe 'amel kılsalar çehâr tekbirni bilmeseler tekbir aytıp şakird almak dürüst emes. Pir üstâdlarınıñ ruhı andağ kişidin bizâr bolğay. Her nemesse ki tapıp yeydür harâmdur. Ferdâ-yı kıyâmetde pir üstâdlarınıñ aldıda şermende bolğay ve pir üstâd bu risâleni bilmesse şâhib-i tekbirlikğe yaramas kesbidin loqma ki tapıp yeydür harâm bolğay ve yene pir üstâdiğe bu risâleni oqusa veya okutup işitse **(23)** şevâbını pir üstâdlarınıñ ervâhiğa bahşış kılsalar andağ şevâb tabğay kim yetmiş mertebe hac kılganıñ şevâbını tabğay. Hazret-i İmâm Ca'fer-i Şâdiq rivâyet kıılıpdurlar kim su'âl: Âhengerlikğe evveldin tâ âhîrğaça neçe pir kâmil mürşid ötüpdürler? Cevâb: On iki pir mürşid ötüpdür. Evvel Hazret-i Davūd, ikinci Hazret-i Yunus, üçünçü Hazret-i Luğ, törtünçü Hazret-i İdris (Ahnûh), beşinçü Hazret-i Üstâd-ı Tûsî, **(24)** altınçü Üstâd-ı Şâhib, yetinçü Üstâd-ı 'Alî, sekizinçü Üstâd-ı Babay Semmâsî, tokuzunçü H'âce Herevî *kaddesa'llâhu rûhahü*⁶², onunçü H'âce-i Hordek, on birinçü H'âce Sa'îd, on ikinci H'âce Me'sûd. Bu on iki kaddesler 'âlimge meşhûr ve ma'rûfdurlar. Su'âl: Dükândarlık kimdin qaldı cevâb Hazret-i Dāvuddın qaldı. Su'âl kâsiblerğa dükân esbâbı kimdin qaldı? Cevâb: Hazret-i Dāvūd peygamberdin qaldı. Süzengerlik kimdin **(25)** qaldı? Cevâb: H'âce Ebü Sa'iddin qaldı. Su'âl: Ketmençilik kimdin qaldı? Cevâb: Üstâd H'âce-i Hordekdin qaldı. Su'âl: Dekrizlik kimdin qaldı? Cevâb: Semmâsîdin

62 "Allah onun ruhunu aziz etsin." anlamında Arapça bir dua cümlesidir.

çaldı. Su'âl: Miskerlik kimdin çaldı? Cevâb: Üstâd Hâce-i Hordekdin çaldı. Su'âl: Havlegerlik kimdin çaldı? Cevâb: Hâce Ebü Tâlibdin çaldı. Su'âl: Piçakçılık kimdin çaldı? Cevâb: Tevhîd-i İsfahânîdin çaldı. Su'âl: (26) çerâhdârlık kimdin çaldı? Cevâb: Üstâd 'Abdü'l-mülûkdin çaldı. Su'âl: Renkbendlikni kimdin çaldı? Cevâb: Anı⁶³ andağ rivâyet kıllurlar kim Hudây Te'âlânîñ kudreti birle Cebraîl behiştîniñ tağlaridin keltürüp berdiler. Hudây Te'âlâ kudret-i nazarı birle ol taşka qaradı ve yene fermân boldı kim koluñni küre (dem yâ kürrek)ğa uzat mûrı bağlağıl dep mûrı bağladı. Ba'd-ez-ân dem-keşni râst kıldılar. Ba'd-ez-ân âteşdânîñ közini râst kıldılar. Ba'd-ez-ân üstâd Hâce-i Hordek ve yene tört ferişte-i muqarreb âteşdânğa müteveccih boldılar. Hazret-i Cebraîl aydılar kim "Ey Dâvud âteşdânğa engüş salğıl dedî. Derhâl engüş saldılar. Ba'd-ez-ân ustâ Hâce-i Hordek dem bastılar. Çeşme-i âteşdândin yâ hû yâ men hû degen âvâz kelip hareketge kirdi. Âsmân ve zemîn lerzege keldi. Cerende ve perende havâğa uçup hayrân boldı. Hudây Te'âlâdın (28) nidâ boldı kim kürege teskîn bergil. Bir yılğaça qollaridin küreni qoyma dediler. Su'âl: Dükânğa kیرerde qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Ve ufevviğü emri ilâ'llahi inna'llâhe başırun bi'l-îbad* demek kerek. Su'âl: bâlğanı kolığa alğanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Vesi'a kursiyuhu's-semâvâti ve'l-arđa velâ yeüduhu* demek kerek. Su'âl: Küre başkanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Qalû yâ veylenâ* demek (29) kerek. Eger küre başğanda tilge *Yâ hû yâ menhû hûni câri* kılgay. Tâ mädâmike têmür tâbğa kelgünçe Su'âl temür tâbğa kelgende qaysı âyetni oqur cevâb *Innâ enzelnâhâ ve faradnâhâ* demek kerek. Su'âl: Pîşbende alğanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Sübhâna'llâhi ve'l-hamdüli'llâhi ve lâ ilâhe illa'llâhu va'llâhu ekber* demek kerek. Qalem başkanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Hel' atâ 'ale'l insâni hînün* demek kerek. (30) Su'âl: Şâh késerde qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Li meni'l mulku'l yevme li'llâhi'l-vâhidi'l-kahhâr* demek kerek. Su'âl: Şâh tıraşlağanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Fe lev lâ izâ beleğati'l hulûme ve entum hîne'izin tenzurün* demek kerek. Su'âl: Deste kıllurda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb *Zuyyine li'n-nâsi hubbu's-şehvâti mine'n-nisâ'i ve'l-benîne* demek kerek. Su'âl: Töngge kıllurda qaysı âyetni oqur? Cevâb: *Yâ Dâvud innâ ce'alnâ halîfeten filarđı* (31) demek kerek. Su'âl: kayçı kıllurda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Ve elqaytu 'aleyke muhabbeten* demek kerek. Su'âl: Süzen⁶⁴ kıllurda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Selâmun 'alâ Nûhin fı'âlemîn* demek kerek. Su'âl: Esbâbğa su bergende qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Ve innehû huve't-tevvâbu'r-rahîm*. Su'âl: Mühreni kolğa alğanda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Âlimul gaybi ve's-şehâde* demek kerek. (32) Su'âl: Üstâde kıllurda⁶⁵ qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb *inneke lemîne'l-mürselîn* demek kerek. Su'âl: Mıh kıllurda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Tenzîle'l-azîzi'r-rahîm*. Su'âl: İşka perdâz kıllurda qaysı âyetni oqur? Cevâb: *Yâ hannân yâ mennân* dër. Su'âl: Barça iş kılganda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Va'llâhu 'alâ kulli şey'in kadîr*. Su'âl: Çarhda esbâb çarhlağanda qaysı âyetni oqur? Cevâb: (33) *ve ente'l vucüdu el-ğayyu'l-qayyum*⁶⁶. Su'âl: Dükânı yuğarda qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Subhâne rabbike rabbi-l'izzeti ammâ yaşifün ve selâmun 'ale'l-murselîn ve'l-hamdu li'llâhi rabbi'l-âlemîn* demek kerek. Su'âl: İşni bâzârğa alıp baradurğan vaktide qaysı âyetni oqumaq kerek? Cevâb: *Ve men edni ba'de leylen mina'llâh* degey. Su'âl: Üstâd âhengerlikge neçe nemeşe farzdu cevâb tört nemeşe farzdu? (34) Cevâb: Tört nemeşe farzdu. Evvel ilm örgenmek, ikinci hünerini pākize tutmaq, üçüncü beş vaqıt namâznı terk kıлмаğay, törtüncü hayr şehâvet kılgay. Su'âl: Üstâd âhengerğa neçe nemeşe vâcibdür? Cevâb: Yeti nemeşe vâcibdür. Evvel hemişe bâ-tahâret bolmaq, ikinci râst sözlemek, üçüncü dükânı pākize tutmaq, törtüncü hemişe Hudây Te'âlânı dilide yâd kılgay, beşinci rizkini (35) ayak astığa taşlamağay, altıncı cāmîğa kötege kiygey (?) yetinçi pir üstâdlar haqqığa tekbir du'â kılgay. Su'âl: Üstâd âhengerğa neçe nemeşe sünnetdür? Cevâb on nemeşe sünnetdür. Evvel kanâ'at, ikinci harâmdın perhîz kılgay, üçüncü kişi haqqığa yaman hıyânet kılmagey, törtüncü seher-hîz⁶⁷ bolğay, beşinci dükânda bî-kâr olturmağay, altıncı şâkird birle hem-kârğa⁶⁸ imân ve İslâm örgetgey, (36) yetinçi tilini gıybetdin saqlağay, sekizinçi nâbûd-kâr bolmağay, tokuzunçı şâkirdğa şer'at ve haqqıkatni ta'lim⁶⁹ bergey ve hem mollâ hem pişe bolğay. Su'âl: Üstâd âhengerğa kaçça edeb bardur? Cevâb: Tört edeb bardur. Evvel şîrin-söz bolğay, ikinci dükânğa kelgen kişiğa yaman sözlemegey, üçüncü rahm-dil bolğay, törtüncü muhabbetge dost bolğay. Üstâd âhengerğa neçe nemeşe vâcibdür? (37) Cevâb: Evvel yalğan sözlemegey, ikinci harâmdın perhîz kılgay, üçüncü bî-diyânet bolmağay,

63 Yazmada "kimdin çaldı cevâb anı" kısmı dikkörtgen içine alınmıştır.


64 Farsça "iğne" anlamındadır. (Şükün, 1944, s. 1235).

65 "üstâde" kelimesi Farsça "istâden 'durmak/dikilmek'" (Şükün, 1944, s. 133) fiilinden türetilmiş bir sıfattır. "üstâde kıllurda" ifadesi ise "Ocağın ana kaidesini kurarken/örsü yerine dikerken" anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.

66 "Sen (ey) diri olan ve (her şeyi) ayakta tutan (Allah'ım!)" anlamında Arapça bir ifadedir.

67 Arapça "seher" (Mutçalı, 1995, s. 379) ile Farsça "hiz 'durmak/dikilmek'" (Şükün, 1944, s. 133) kelimesinden oluşan Farsça birleşik sıfattır. Anlamı: sabah erken kalkan, sabah erken kalkıp çalışmaya başlayan.

68 "iş arkadaşı, meslektaş" anlamında Farsça bir birleşik isimdir (Kanar, 1996, s. 692).

69 Kelime "tefîl" vezindedir, ancak ikinci hecedeki uzunluk yazılmamıştır: 

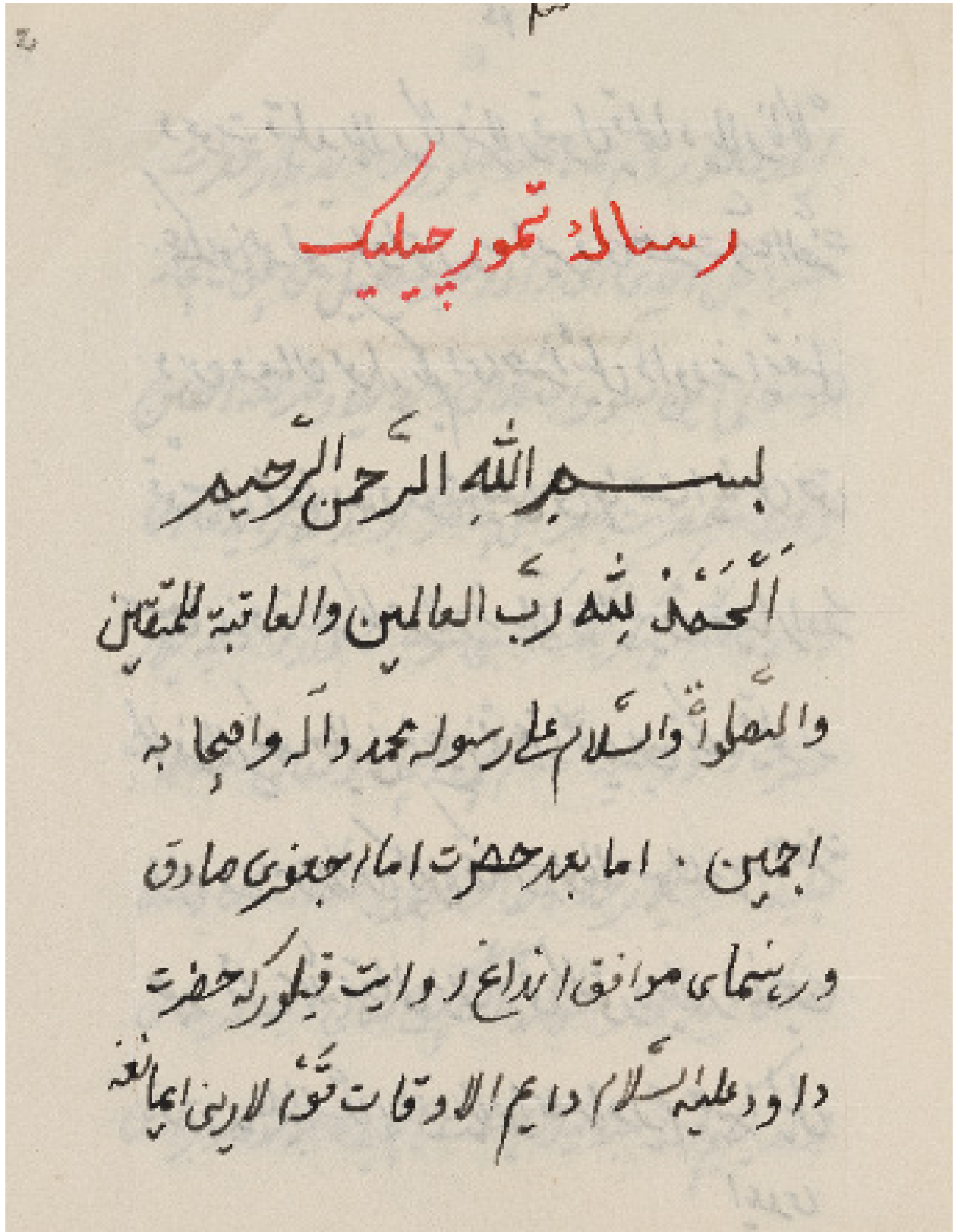
törtüni namâz-ḥ̃ân bolğay, beşini üstâdını ḥor körmegey, altıni hünerini yeñil tutmağay, yetini kişini ğıybet kımağay. Su’âl: Âhengerlikde nee nemeşe ḥarâmdur? Cevâb: Beş nemeşe ḥarâmdur. Evvel fâsıklık, ikini sūd-ḥorluk, üçüni ‘arâk boza-ḥorluk, dörtüni şahib-i tekbirni ḥakâret **(38)** kıılmağlık, beşini baḥîl bolmağ. Su’âl: Üstâd âhengerğa nee vakit tekbir müstecabdur? Cevâb: Tört vakitde müstecabdur. Evvel ağrıp tüzelse, ikini ḥatunı oğul toğsa, üçüni kişini ğıybet kılsa, dörtüni şâkirdleri balâğatge⁷⁰ yetse, pir kâsîbğa farzını vâcibni ve sünnetni ve müstecabını bilmekleri lâzımdur. Pir üstâdî ki bu risâleğa ‘amel kılsalar ve ihlâş kılsalar **(39)** kesbleriğa Allâh Te’âlâ bereket ‘atâ kılgay her ne yeğeni ḥelâl ve behîşt loğmalarından turur, kıyâmet küni pirlere aldıda yüzi ıssığ ve on dört (künük) keelik ay dek bolup turğay ve her üstâdî ki âhenger bu risâleğe ‘amel kılsalar ve ihlâş kılsalar kesb-kârından tapıp yeğeni ḥarâmdur ve her üstâdî ki bu risâleğe ‘amel kılsalar ve okutup **(40)** işitseler pir üstâd ḥağlarığa ḥatm-i Kırân kıldursalar andağ üstâdlarını bî-‘özü-i şer’î ḥakâret kılsalar şer’atda günâhkâr bolur. *Vâ’lîlâhu a’lem*⁷¹.

70 Kelime  şeklinde yazılmıştır.

71 “En iyisini Allah bilir.” anlamında Arapça bir ifadedir.

Ek 2

Orijinal Metin



دعوت قیلدیلار کافرلار قبول قیلما دیلار ناکلاه
 عملکن بولوب اولتوروب ایردی حضرت رب العزت
 دین درمان بولدیکم ای جبرائیل داودغ ایتمیل
 قومینی ایمانغ دعوت قیلماق حاجت ایمان حق
 سبحان ذو تعالی کافرلارغ بلای اچلیق فی بارادو
 کافرلارغ حالینی اچلیق توغرا کیدین تکف قیلور
 دیدور مؤمن کین عملکن بولماسون دین حضرت
 جبرائیل الله تعالی دین وحی کاتوردیلار اندین
 داود علیه السلام ایدیلار ای برادریم جبرائیل
 ایلدی

ایعدی اوزوم نما ایتمه قیلور من دیدیلار حضرت
 جبرائیل اییدی ای داود صبر قیلعینیل من حق سبحان
 و تعالی دین سور با کلامی دیدیلار طرفته العین
 ایچیده حضرت جبرائیل جافله بولدیلار اییدی ای
 داود سنکا انکر لیک کسی فرمان بولدی دیدیلار
 حضرت داود علیه السلام حق سبحان و تعالی مناجات
 قیلیب ای دیدیلار خداوند اعدا عهد سنکا آسان و سنکا
 مشکل دیدیلار ^{کافور} سنکا ان حق تعالی دین فرمان
 بولدیکیم ای جبرائیل بهشت ایچیده بر قوی در تاش

۶
 براتقاغنا کیرا تکمانی انی الیب کلک دیدی فی الحال حضرت جبرائیل
 الیب کلکدی وینه فرمان بولدیکه درخت طوبی دین الیب
 کلکدی او شول منور تاش فی جرح کالایز یب باغلا^{عمل}
 دیدی وینه فرمان بولدیکه قوی نیک تبریکینی دم
 قیلغیل درخت طوبی دین القان شالی نهملم قیلغیل دین
 فرمان بولدی الله تعالی نیک امرینی بجالستوردی
 وینه نذاکله دیکیم بهشت دین بلول الیب کلکلیل دین
 در حال الیب کلکد یلار از برای آهنگر لیک اسباب
 فی حافل قیلد یلار وینه فرمان بولدیکیم دم
 باید

با سبکبندی باریب حضرت میکائیل و اسرافیل و
 عزرائیل علیه السلام تورات فرشته مقرب آتش
 دانی تورت بور جبه دم باستی لارناکا الله تعالی
 رحمت نظری برله آتشد انو قرادی چون قینادی
 وینه امام جعفر صادق نقل قلبی دور لارکم
 اینکر لید بار و کسب دین اولوغ ترور صمدل
 خدای تعالی اوز قدرتی بره براتی و رحمت نظری
 برله قرادی تا بیلغیل و آکا بولغیل صمدل
 تورت بور جبهه و کوشه سید اورت فرشته مقرب ترور

خوردن اینکے چند خوب قیلدی لار حضرت
 جبرائیل تعالیم بردیلار اینکے لیکنی اللہین دا اولہ علیم
 شاکرد لار یغہ تعالیم بردیلار جمع دنیا نمہ مشہور
 بولدی بو نیزه اور کانکان اوستار بورسار دکا
 عمل قیلر کوب منفعت لار کورار انکے سورس لار کم
 تکبر کیمدین قالدی جواب حضرت جبرائیل علیہ السلام
 حضرت داود که تعالیم بردیلار اولار دین قالدی
 بعد از ان علم اینکے لیکن جواب خوردن اینکے کا
 قیلدی اما بیغیل دانا بولغیل نیم ابولکعبه اوستا

۱۰
 خواجہ خوردک ابن مسعود شاکر دلاری حضرت
 داود علیہ السلام ترور لارا ابن مسعود کہ تعلیم
 بردیلار آنیکر لیک قرق بر کسب پنه ترور
 بر بریدن جدا قیلور وینه حق سبحانه و تعالی
 دین نذاکد یکیم ای جبرائیل دستک کور
 بلول خراست قیلدیلار با من کمال حضرت
 میکائیل جو ب عودنی خاطر قیلدیلار یعنی
 موزون کر لیک کتمن چیلک مینخ کر چیلک
 بو اوج نرفنی ابوسعید ابن مسعود کا تعلیم بردی
 بعد

بعد از آن دیکر ریز لیک فی مسکری لیک خوله کز لیک
 فی خواجہ خورده که تعلیم بردی سوال جوش
 کرد لیک صفا کز لیک کمدین قالدی جواب قطب
 الا قطاب دین قالدی قلم کز لیک موزون کز لیک
 ابوسعید ابن نوح تعلیم بردی انجی کز لیک خواجہ
 خوردک دین قالدی اهنلر لیک نیت بی اینی
 لاری حضرت داود علیہ السلام نیت بر قاصی شاگرد
 لاری دین قالدی حضرت داود علیہ السلام کچو
 کوندوز خدای تعالی نیت عبادت میگذر مشغول

۱۲

بولدیلار علی الدوام تیل لاریغی یا یو یا من بو
 لئالہ الا یونی جاری قیلدی لار مبارک اغنیر
 لاریدین کباب نین بوی کلدی حضرت داود
 علیه السلام نین عادت لاری براسباب فی قیلدی
 لار تمورث آتشدان غنہ سالیب قول برله
 بوزنی برتقاندیک برتیب قیلور ایردیلار
 حضرت داود علیه السلام نین قول لاریرا
 تمور مثالی مووم دیک ایریر ایردی وینه حضرت
 داود علیه السلام بریلدا تورت مساوت
 مازده

ماژده قیلور ایردیلار تور یوز تنگه که سائیب
 یوز تنگه سینی ایل عیال لاریغه نققه قیلیب یوز
 تنگه سینی خدای تعالی نیک بولیفه هدیه قیلیب
 برور ایردی یوز تنگه سینی دست مایه دیوز
 تنگه سینی دوکانغه قویار ایردیلار کونلارده برکوف
 حضرت داود علیه السلام عبادتغه مشغول بولوب
 کونلکان لاریغه کلا یکم قولومغه تمور آلام موم
 دیک ایریر دیدیلار شول زمان حضرت رب
 العزت دین دهمی کلا یکم ای داود قولوم ده

۱۲

تمور صوم دیک ایریردیب اوزونکلا تمنا قویدونک
 بولوزونک خدای تعالی نیک درکاپه پسنده بولک
 ایدمی بی السباب قواونکف الاما پین دیدیلار
 حضرت داود علیه السلام بر چند زور قیلدیلار اول
 دیک ایش قیلادیلار کوب مایوس بولوب توبه
 تفرع قیلد اولتور دیلار وینه حضرت جبرائیل وحی
 الیب کلپ ایدیلاریم تمورنی آتشد انفسالسون
 قدریم نه عا ثاقیلسون دیدیلار فی الحال حضرت
 داود علیه السلام تمورنی آتشد انفسالسون
 فی

فی الحال تمور تابعه کلدی اوچا قدین عورنی
 العالی عافیه کلدیلار در حال حضرت جبرائیل وھی
 کانودوب ایدیلار داود اوق کمانیدین چقد دور
 دیدیلار حضرت داود علیه السلام نفل کلدیلار کم
 ایت ایاغیه سونکاک ایب رب توروب دور
 ابنورنی فی اندین عبرت الیدیلار شو لزمان ابنور
 قیلدیلار حضرت داود علیه السلام هر چند زور
 قید اوچا قدین الالمادیلار در حال حضرت جبرائیل
 حکیمه ایب الیدیلار حضرت جبرائیل علیه السلام

۱۶
 نیت تکبیر لاری بود و ر . الله اکبر لا اله الا الله
 والله اکبر الله اکبر والله الحمد . بعد از آن
 پیش بند حضرت داود عا مه بولدی پیش بند تار عاق
 واجب بولدی اگر سورس لاریم او ستاد اینکله کانی
 و قنده تکبیر اتماق واجب دور جواب تورت و قنده
 واجب دور اول ایش ویران بولس اینکجه دوکان
 فی بار قیلماق و قنده او و حی لبر ^{ایرته} ایشقه کیداره
 تورتونچی تمور تا بغه کلماسه اگر سورس لاریم
 او ستاد اینکله که پیش بند تار عاق واجب مو
 یا

پاستک مو جواب واجب دور اگر سورسہ لاریم
 پر چرخ کیم دین قالدی جواب حضرت سلیمان پیمبر
 دین قالدی اگر سورسہ لاریم رخصت زمان نی
 رکن تورور جواب سیکر رکن ترور تورت
 رخ و تورت پر رخ ترور اگر سورسہ لاریم رکن
 قیسے ترور جواب رکن اول پر رکن ایکینی
 تسبیح رکن اوچوینی تکبر رکن تور توینی
 شاکر ترور اگر سورسہ لاریم برج صندل مغرب
 ایکینی برج صندل شمال اوچوینی برج صندل شرق

تور تونجی برج مندل جنوب سوال کوش فولاد
 کمدین قالدی جواب حضرت داود پیغمبرین قالدی
 علم اینله لیک فی الله تعالی عطا قیلدی و کوش فولاد
 یرتیب ایاخلار ریغ کیدیلار امام جعفر صادق
 انداغ روایت قیلدیب دورلار کیم برکون حضرت
 جبرائیل حضرت داود ع و هی الیب کلدیلار
 ای داود همراغه چقیب تمامتا قیلدیب دلدی
 لار حضرت داود کوردیلار کیم عالم نے ظلمات
 بالکیب دور حضرت داود عالم نیند خلقینی
 کور

کوردیلار کیم بلاکتو یتیم دور علم اینکریلر
 الله کونده اور کاندیلار کافر الله یلده اور
 کاغادیلار آسمان دین یا مغور یا عبادی یردین
 لیا کولار مادی چشمه لار قورودی انداع
 بولدی کیم کافر لار بر کاسه کون بر طلائع الیه یحیی
 کافر لار کوجوشین کسل بولوب اولدی
 بعضی کافر لار تشنه بولوب اولدی کیمکی
 حضرت داود علیه السلام غایمان کلتور
 انکا بیچ آذت کیم مادی بعضی کافر لار حیران بولوب

ایدیکم هر وقت حضرت داود عا ایمان کاتوره
 انکایچ آفت تکماس پس حضرت داود نیک دینی
 برحق ایکان ایمان کاتورالوک تاکه بلا باشمده
 رستمانسون دیب همه غرسه لارینی حضرت داود عنذر
 قلمی مسلمان بولدیلار شول زمان جبرائیل و وحی کاتوری
 ایدیلارای داود خدای تعالی دین فرمان بولدیکم
 قوم غدا قلمسولید حضرت داود دعا قلمدی
 قوم لاری نیک بالیدین بلا دفع بولدی وینه شاکر
 لاری دین دنیا نیک اهل اینغه یبار دیلار شاکر
 لاری

لاری مانند اوزلاری کمرسته ایردیلا و بناغه
 مشهور بولدی بیکم اوستاد اینکده بی و بکشی
 عفتارت قیلر بخشه بولماس وینه براه اوستاد بو
 رساله عمل قیلر لار براه اوستاد شفاعت لاری
 دین بانفیب بولغای وینه براه اوستاد بوزالده فی
 دوکاننده اوقوب ایستشده لار براه اوستاد لاری
 نیکار و اهیغه بخشنده قیلر لار براه اوستاد دست
 لیک کورمالای کسب کاریدین برکت بسیار باغای
 حضرت امام جعفر صادق روایت قیلور لار بیکم

۲۲

پیر اوستا د بور ساله که عمل قیلما سه لار چهار
 تکبیر بیله سه لار تکبیر ایتیب شاکرد اَلْمَاق
 درست ایمان پیر اوستا دللار نیک روحی انداغ
 کشیدین بیزار بولغای پیر عمر سه که تاپیت بید و
 حرام دور فردای قیامتده پیر اوستا دللار نیک
 ادریدار نرمنده بولغای و پیر اوستا د بور ساله دنی
 بیله سه حاجب تکبیر ایتیب پیر امان کسبیدین لقی که
 تاپیت بید و حرام بولغای وینه پیر اوستا دیکه
 بور ساله دنی او قوسه ویا او تو بوب ایشتمه
 ثوا

ثواب بینی پر اوستاد لازمک ارواحیه بخشش
 قید لار انداغ ثواب تا بغایکیم همیشه مرتبه
 حج قیلتان نیک ثواب بینی تا بغای . حضرت
 امام جعفر صادق روایت قیلتان دور لار کیم
 سوال آننگه لیکنه اول دین تا آخر غیبه پر کامل
 مرشد او توب دور لار جواب اول ایکی پر مرشد
 او توب دور اول حضرت داود ایلی حضرت
 یونس او جو بنی حضرت لوط تور تونی حضرت
 ادریس (افنوخ) بشنی حضرت اوستاد طوسی

۲۶

التنبی اوستاد صاحب تینی اوستاد علی سکنجی
 اوستاد بابای سماسی تو تونجی خواجہ پروی
 قدس اللہ رومہ اور تونجی خواجہ خوردک اول
 برنجی خواجہ سعید اول ایکنجی خواجہ معود بو اول
 ایکی قدس لار عالم کہ مشهور و معروف دور لار
 سوال دوکان دار لوق کیمدین قالدی جواب
 حضرت داوردین قالدی سوال کاسب لار
 دوکان اسبابی کیمدین قالدی جواب حضرت
 داوردین کیمدین قالدی سوزن کر لیک کیمدین
 قالدی

قالدی جواب خواجه ابو سعید دین قالدی سوال
 کتبخن چیلیک کیم دین قالدی جواب اوستاد فواید
 خوردک دین قالدی سوال دیک ریز لیک کیم
 دین قالدی جواب سما سعید دین قالدی سوال
 مسکریک کیم دین قالدی جواب اوستاد فواید
 خوردک دین قالدی سوال حوله کیم لیک کیم
 دین قالدی جواب خواجه ابو طالب دین قال
 دی سوال پیچا قچی لیتق کیم دین قالدی
 جواب توحید السیفها زین قالدی سوال

چرخ دار لبق کیمدین قالدی جواب اوستاد
 عبدالمملوک دین قالدی سوال رنگ بندیکه
 [کیمدین قالدی جواب افی انداغ روایت قیلور
 لار کیم خدای تعالی بیز قدرته برله جبرائیل بیست
 بیز تاغلار دین کاستوروب بردیلار خدای
 تعالی قدرت نظری برله اول تا شته قرادی وینه
 فرمان بولدی کیم قولونکنی کوره (دم یا کورک) غه
 اوزات موری بلوغلا غیل دیب موری باغلا دی
 بعدازان دملکش راست قیلدیلار بعدازان
 آتش آتش

آتش دان کینک کوزینی راست قیلد یلار بعد از ان
 اوستا دخواست هوردک وینه تورت فرشته مقرب
 آتشدانغه متوجه بولد یلار حضرت جبرائیل ایدی
 لاریکم ای داود آتشدانغه انکشت سالغیل دی
 در حال انکشت سالدی یلار بعد از ان اوستا خواه
 خوردک دم با سئیلار چشمه آتشدان دین
 پاهویامن بود یکان اواز ملکیت حرکت که کردی
 آسمان وزمین لرزه که کلدی جبرنده و برنده
 هواغنه او خوب حیران بولدی خدای تعالی دین

۲۸

نذا بولدی بیکم کوره که تکین بر کیمل بر بلوغی قول لارا
 دین کوره نه قویا دیلار سوال دو کاند کیراردا
 قیسے آیت نه او قوماق کراک جواب **بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ**
اَلرَّسُوْلُ وَاَفُوْضِ اَمْرِیْ اِلٰی اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِصَبْرِ
بِالْعَبْدِ دیماک کراک سوال بالغه نه قولیغه
 الناندا قیسے آیت نه او قوماق کراک جواب
وَسِعَ کُرْسِیُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَا یَـُٔوْدُهٗ
 دیماک کیراک سوال کوره باشتا نذا قیسے آیت
 نه او قوماق کراک جواب قالوا یا وربنا دیماک
 کراک

کراک اگر کوره با سخاذا قلمغه یا سپو یا من بو
 یونی جاری قیلغای تاما دامیکه یتور تابعه
 مالکونچ سوال تمور تابعه طلالنده قیس آیت فی
 او قور جواب انا انزلنا یا و فرقا یا دعای
 کراک پسوال پیش بند آقاذا قیس آیت فی
 او قوماق کراک جواب سبحان الله والحمد لله
 ولا اله الا الله والله اکبر دعای کیراک
 قلم با سخاذا قیس آیت فی او قوماق کراک
 جواب ائی علی الانسان حین دعای کراک

سوال شاخ کیسارده قیبع آیت فی او قوماق
 کراک جواب لَمَنْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْعَهْدِ الْعَهْدِ الْعَهْدِ
 دیماک کراک سوال شاخ ترا شتلا نماز قیبع
 آیت فی او قوماق کراک جواب ظلولا اذا بلغوت
 الجلقوم وانتم حینت تنظرون دیماک کراک
 سوال دسته قیلورده قایبع آیت فی او قوماق
 کراک جواب زین الناس حیر الشموات من النأ
 والنبیین دیماک کراک سوال تونکه قیلورده
 قیبع آیت فی او قوماق جواب یا داود انا جعلنا خلیفته فی الارض
 دیماک

دیماک کراک سوال قیدی قیلورده قایم آیت
 او قوماق کراک جواب والقیبت علیک محبت
 منی دیماک کراک سوال سوزن قیلورده
 قایم آیت او قوماق کراک جواب سلام علی
 نوع فی العالمین دیماک کراک سوال السبابة
 سویرکاندا قیدی آیت فی او قوماق کراک
 جواب واذ هو التوب الرحیم سوال مهده
 قولف الغارده قیدی آیت فی او قوماق کراک
 جواب عالم الغیب والشهادة دیماک کراک

۳۲

سوال اولئده قیلورده قیبع آیت فی او قوماق
کراک جواب انک لمن المرسلین دیماک کراک

سوال مینق قیلورده قیبع آیت فی او قوماق

کراک جواب تتر تمیل العزیز الرحیم سوال

ایته پرداز قیلورده قیبع آیت فی او قور

جواب یا حنان یا منان دیر سوال بر چه ایش

قیلنازدا قایسه آیت فی او قوماق کراک جواب

والله علی کل شیء قدیر سوال چرخ ده اسباب

چرخلا غانده قایسه آیت فی او قور جواب

وانت

وارت الوجود الى المقیوم سوال دوکائی

یغارداتایس آیت فی او تو ماق کراک جواب

سبحان ربک رب العزّة عظمایصفون و سلام

علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین

دیگاک کراک سوال ایش فی بازار نمه الیب

بارادورغان و قنده قایس آیت فی او تو ماق

کراک جواب و من اد فی بعیده لیلا من الله

دیگای سوال اوستاد اینکد لیکه نجه عمره فرض

دور جواب تورته عمره فرض دور

جواب تورت نمره فرض دور اول علم اور
 کاغاک ایکنی بنرینی پاکیزه تو تماق او جوینی
 بش وقت نمازی ترک قلمناغای تور توینی
 حیر سخاوت قلمناغای سوال استاد اینکر
 پنج نمره واجب دور جواب یتہ نمره
 واجب دور اول همیشه با اہلہارت بولماق
 ایکنی رات سوز کالاماک او جوینی دوکالا
 نی پاکیزه تو تماق تور توینی همیشه حذای
 تعالیٰ فی دلیدہ یاد قلمناغای بشینی ریز کینی
 آیات

آیاق آستیف تا شلاما کهای التبی جامه
 کونه کاکیمکای ییتی پراوتاد لار حقیقه تکبر
 دعا قیلغای سوال اوستا داینگرغنه نی
 نرسه کسنت دور جواب اون نرسه کسنت
 دور اول قناعت ایلمنی حرامدین پراوت
 قیلغای ادرجونی کسنت حقیقه ایمان حیانت
 قیلماکای تور تونجی سحر حیره بولغای بوشنی
 دوکاندا بیکار اولتور مانغای التبی
 شاگرد بره نکارغ ایمان واسلام ادر کالای

۳۶

یتیمی تیلے نہ غیبت دیوں سا قلاغای سکرزنجی

نا بود کار بولماغای تو قوزنجی شاگردنه

شریعت و حقیقتی تعلم بر کار ویم ملام پیرنه

بولغای سوال او استاد انکریغ قانچہ ارب

بار دور جواب تورت ارب بار دور

اول شیرین کوز بولغای ایکنجی دو مانغہ ملکان

کشیغہ یمان سوزلاما کای اد چونجی رحم

دل بولغای تور تونجی، معصیت کادوست

بولغای او استاد انکریغ چم عمره واجب دور

جواب

۱۹

۳۷۰

جواب اول بالغان سوز لاماکای ایلکینی
 حرام دین پر میر قیلغای او چوینی بجدیانت
 بولمانغای تور توینی نماز خوان بولغای
 بشتینی ارستادینی خوار کور مکانی التینی
 پیرینی پنکغیل تو تمانغای یتینی کشیز غیبت
 قیلمانغای سوال اینکله لیکده بجه عمره حرام
 دور جواب بشت عمره حرام دور اول فاق
 لیس ایلکینی سود فور لوق او چوینی عراق بوزه
 خور لیتق تور توینی صاحب تکبیر عمارت

۳۸

قیلماق یک بئینی بخیل بولماق سوال
 اوستادا بئکره نجه وقت تکبر مستجب
 دور جواب تورت وقتده مستجب دور
 اول آغز پ تورتور الیه ایلک فاتیونی اوغول
 توغنه اوغونجی کیشی غیب قیلماق تورتور
 شاکردلاری بلاعت که پتسه پر کالیب غه
 فرض نه واجب فی و کنت فی و مستجب فی
 بیلماک لاری لازم دور پر اوستادیکه بو
 رساله غه عمل قیلمه لار و افلاص قیلمه لار
 کسب

کسب لاریغی اللہ تعالیٰ برکت عطا قیلغای
 پرنه بیگانی و لال و بهشت لقمه لاریدین
 ضرور قیامت کونی پیرلار اللہ دایوزی
 السیغ و اون تور (کونلوک) کچه لیک
 آیدیک بولوب تورغای و پراوستادی
 که آنلر بورساله که عمل قیلماسه لار
 و افلا فن قیلماسه لار کسب کاریدین
 تا پیر بیگانی حرام دور و پراوستاده
 بورساله که عمل قیللار دا وقتوب

۴۰

ایشتنه لار پراو ستاد حق لار بیغنه
ختم قرآن قیلدورسه لارا نذاغ اوستاد
لارنی بی عذر شرعی جفارت
قیلمه لار شر بیتمده
گنأ کار بولور

والله

علم